

Բաժանորդագիրն կԱՆԻԻՆ՝ թուրքիոյ համար տարեկան 50 դր2. Ռուսիոյ համար 5 ռուպ. ի, ուրիշ քրիստոնեան համար 22 ֆր.

Վեցամսեայ եւ եռամսեայ բաժանորդագրութիւնք եւս կ'ընդունուին :

Գաւառներէն դրամի տեղ՝ Օսմանեան նաւակադրոշմ կ'ընդունուի :

ԾԱԼԻԿԻ վերաբերեալ ամէն գործի համար դիմել

Առ ՏՅՈՐԷԳ-Հրապարակիչ

ՅՈՎՆԱՆ Գ. ՓԱՆԱԳԱՇԵԱՆ

Պոլիս, Պանչի-Գալու, Թաշ Խան, Թիւ 50

ԾԱԼԻԿ

ՀՐԱԳԻՐ

در علیہ دہ ہفتہ قوسندہ طاش خانندہ

•• نومرو دہ «زاغیک» غزتہ سی مدیری

بالاقاشیان حوونان

S'adresser à

HOVNAN PALACACHIAN

Directeur du journal arménien «Dzaghik»

Rue Bahtché-Kapou, Tach Han, 50

CONSTANTINOPLE

40 փարա

Ազգային, Քաղաքական եւ Գրական

40 փարա

ՆՈՐ ԵՐԶԱՆ — Բ. ՏԱՐԻ. ԹԻՒ 49

ՇԱԲԱԹ

7 ՆՈՏԵՄԲԵՐ 1892

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ՔՐՈՆԻԿ

«Ծաղիկ»-ի վերջին թիւով, Օրերանուհի իւր ընկերուհեաց հետ կը խօսակցէր պարծենկոտութեան վրայ եւ կը յորդորէր զանոնք՝ իրենց մէջ բնաջինջ ընելու բարոյական այս մեծ թերութեան սերմերն :

Կարծէ յուզել պարծենկոտութեան խնդիրը եւ պատկերայնել աւորտեղութիւններն, այժմ առաւել քան երբէք, երբ այս ախտն ոչ միայն կանանց, այլ եւ այս մարդոց, նոյն իսկ հրապարակագրութեան մէջ սկսած է ճարակիլ :

Եթէ պարծենկոտութենէն վընասուէր միայն ինքը պարծենկոտը, չէր արժեր խնդիր լինել, բայց վնաս ուողն է միանգամայն հասարակութիւնը, ընկերութիւնը :

Արդարեւ, պարծենկոտութիւնն արդիւնք լինելով չափազանց անձնասիրութեան, պարծենկոտ մարդը իւր անձէն դուրս բան չտեսնելով կը թերանայ բնականաբար իւր ընկերական պարտուց մէջ եւ այսպէս կը վնասէ իւր անձին, միանգամայն ընկերութեան :

Չափազանց անձնասիր եւ հետեւապէս ինքնահաւան ու պարծենկոտ կը լինի ծոյլ, անհոգ, անխնամ եւ ճշմարիտ արժանիքէ զուրկ գտնուող անձը՝ որ կ'ուզէ իւր մտաւոր ու բարոյական բացարձակ ունայնութիւնը վարագուրել, ինքզինքը ներկայացնելով ինչ որ չէ : Խեղճը չգիտեր որ այս ընթացքով քամահարանաց ենթակայ, ծաղր ու ծանակ կը լինի, վասն զի թէ եւ իւր ունկնդիրներէն շատեր երեսանց հաւանութիւն կուտան իւր խօսքերուն, բայց ինքեքրուտ կը ծիծաղին իւր վրայ եւ ետեւէն կը ծաղ-

րեն զինքը : Ո՛րքան անգամներ պատահած եմք մարդոց որք այս խնչին կամ այն խնչին տգիտութիւնը եւ ունայնամտութիւնը խօսակցութեան ու ծաղրածութեան նիւթը ըրած են՝ կեղծ լրջութեամբ ու հաւանութեան կեղծ արտայայտութեամբ ունկընդրելէ յետոյ նորա անձնագովութիւններն եւ ամէն բանի ու ամէն անձի մասին նորա ըրած արհամարհական եւ յախուռն դատողութիւններն :

Ո՛րքան դատապարտելի կը գրտնեմք չափազանց անձնասիրութիւնը, պարծենկոտութիւնը, նոյնքան անհրաժեշտ կը համարինք մարդ եղողին համար՝ անձին արժանապատուութեան զգացումը : Այս երկուքը պէտք չէ շփոթել միեւնոյն հետ : Ամէն մարդ պէտք է ունենայ իւր անձին արժանապատուութիւնը եւ ամէն պարագայի մէջ գիտնայ պահպանել զայն : Մարդ կը պահէ իւր արժանապատուութիւնը, ինքզինքը հեռու պահելով այնպիսի արարքներէ որք կը նուաստացնեն, ծաղր ու ծանակ կ'ընեն զինքը : Այս վիճակին կ'ենթարկի ծոյլ, անհոգ, անխնամ մարդը : Այս վիճակին կ'ենթարկի իւր անձին մեծ կարեւորութիւն տուող, միշտ իւր արարքները խօսակցութեան նիւթը ընող, ինքզինքը գործունեայ եւ բանգէտ ծախել ուղող մարդը : Եւ այս բնական է, վասն զի երբէք չէ կարելի նմանցնել համեստութիւնը, բարութիւնը, պարզութիւնը եւ տաղանդը : Մարդուն աչերն ու գէմքին արտայայտութիւնը միշտ կը յուլացնեն ինչ որ կ'անցնի մարդուն ներսը, հոգւոյն խորը, եւ արժուն ու փորձառու մարդ մը միշտ կարող է ըմբռնել կեղծ համեստութիւնը,

կեղծ բարութիւնը ու կեղծ տաղանդը : Պարզամտներն, դատելու ու խորհրդածելու անընդունակներն ու անփորձներն են միայն որ կը խաբուին ու կը մոլորին :

Անձնագովութեան, պարծենկոտութեան անձնատուր եղող մարդմը հետզհետէ անձնատուր կը լինի նաեւ բարոյական ուրիշ մոլութեանց, վասն զի այնպիսին կորսնցնելով ճշմարիտ պարտուց գիտակցութիւնը, կեղծ պարտաւորութիւններ կ'ստեղծէ իրեն համար : Այնպիսին, վերջի վերջոյ, լուրջ աշխատութեան ալ անընդունակ, անյարմար դառնալով, աշխարհի վրայ կարենալ տարելու համար իրեն արհեստ, զբաղում կը շինէ խաբէութիւնը :

Ուրեմն զգուշացէ՛ք պարծենկոտ, ինքնահաւան, ամբարտաւան եւ չատախօս մարդոցմէ :

Ունեցէ՛ք ձեր անձին արժանապատուութիւնը եւ զայն անաղարտ պահելու հոգ տարէ՛ք : Իսկ պարծենկոտութիւնը, վանեցէ՛ք զայն ձեր մէջէն :

ՀՐԱՏԱՐԱՆՈՒԵՑԱԻ

Վահան Քիւրքճեանի ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԱԶ-ԳԱՅ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ Ա. մասը՝

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ

ՀԻՆ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆԷ

ՀԱՆԴԵՐՁ

Մասնաւոր յիշատակութեամբ՝ քաղաքակրթութեան եւ գրագիտական վերաբերեալ դեպքերու :

Դասագրքին կցուած է Աշխարհացոյց տախտակ մը Արեւելեան Հին Պետութեանց :

Գին 4 շր2.

ՇՈՂՈՒԹՈՐԹՈՒԹԻՒՆԸ

ՔԱՋԱԼԵՐՈՒԹԵԱՆ ՔՈՂԻՆ ՏՆԿ

Թէ՛ ընկերական և թէ՛ հանրային կեանաց մէջ՝ մարդ մը իւր արժանիքէն աւելի գովելը՝ պարզապէս չողոքորթութիւն է . այս երեւոյթը շատոնց 'ի վեր մուտ գտած է 'ի մեզ դժբաղդաբար . կը տեսնես գաւառաբնակ չահախնդիր մը , որ զգեստներուն փոշին թոթովելով կը հասնի Պոլիս . քսակին մէջ հագիւ ափ մը ոսկի և ուղեղին մէջ՝ առևտրական մի քանի նախնական գիտելիք . մէկ երկու կանխիկ վճարմունքով աննշան առ և տուրներ բաւական են ուղղամիտ , ուշիմ և բարեկեցիկ վաճառականի տիրաւորները պարզեցնելու նմա . կամ երաժիշտ մը , միջակ կարողութեան տէր , օրերով , ամիսներով աշխատելով նուազ մը կը յօրինէ կիսկատար . նկարիչ մը , արհեստական մեծ ու փոքր թերութիւններով եղծուած նկար մը կ'արտադրէ , գործ չարաթներու աշխատութեան . ըսկանակ մը , մի քանի աննշան թարգմանութիւններ կամ անիմաստ ոտանաւորներ կը նետէ հրապարակին վրայ . և ահա՛ կ'սկսին գովեստները . երաժիշտը՝ տաղտնք մը կը ցոլացնէ յինքեան , նկարիչը՝ համակ արուեստ կը բուրէ . գործը՝ առաջնակորդ գրագիտի յատկութիւններ ցոյց կուտայ :

Սէ գիտէ՞ք , ի՞նչ կը լինի այս բոլոր իրարանցումին հետևանքը . պարզապէս սա՛ որ , եթէ վերոյիշեալ զանազան դասակարգի անհատներուն մէջ իրօք ընդունակութեան տէր մէկը գտնուի , եղած գովեստներէն կուրացած՝ չէ կարող տեսնել իւր անձին թերութիւնները և չափէն աւելի խորհելով իւր արժանեաց վրայ՝ ինքն իւր ձեռքով խոչնդոտներ կը յարուցանէ իւր յառաջդիմութեան դէմ :

Այսպէս , առևտուրի մարդը այլ ևս չհաւնիր՝ իրենց մազերն վաճառականութեան մէջ ճերմկեցնած փորձ և հմուտ անձնաւորութեանց . պարագայից բերմամբ սկզբնական մի քանի յաջողութիւններն իւր հանձարին կը վերագրէ և օր մը , կամ իւր յամառ սնապարծութեամբ յախուռն գործողութեանց անձնատուր , ինքզինքը կը փճացնէ , և կամ , հրապարակի միամտութենէն օգտուելով՝ նոյն այն գովեստ շուայրդ անձանց գըլխուն մեծագոյն փորձանքը կը բերէ :

Երաժիշտը , ամէն կողմանէ տեղացած շնորհաւորութիւններէն արբշտ , Չուհաճեանի տաղանքը կ'սկսի ուրանալ , ինքզինքն Հայ Մօցաութ մը կամ Պէթօվէն մը կը դառննի այլ ևս , որով անկարելի կը դառնայ նմա իւր ասպարիզին մէջ իրապէս յառաջդիմել , իւր քննա-

դատելի պակասներն 'ի լաւ անդր փոխել :

Նկարիչը՝ Այվազովսկին շատ միջակ կը գտնէ . ինքն ապահովապէս Միքէլ Անճէլօ մը կամ Ռաֆայէլ մը լինելու սահմանուած է . այժմու նկարիչը ա'մենքն ալ , ա'մենքն ալ աննշան գլուխներ են . և այս ընթացքով սպասէ իրմէ որ քայլ մը , գոնէ քայլ մը յառաջ երթայ այդ գեղարուեստին մէջ :

Հապա գրողը , օ՛հ , նոր դարագլուխ մը կը բանայ նա՛ , գրականութեան պատմութեան մէջ . հազիւ հիներէն մի քանի տիեզերածանօթ անուններ իրեն մտեցած են . իւր գրածներն մէկ մէկ մարգարիտներ են , որք դժբաղդաբար կը նետուին առաջի . . . մարդկան . իւր անձին վրայ այս տարօրինակ հիացումով գինովցած՝ կը տեսնես որ հազար ու մէկ ճարտասանական , իմաստասիրական սըխայներով լեցուն արձակներ , տաղաչափութեան և գաղափարի այլանդակ սըխայներով ոտանաւորներ հրապարակ կը հանէ , որպէս զի ամէն ոք հիանայ այդ գոհարներուն վրայ :

Ինչո՞ւ արդեօք այս անտեղի գովեստները կուտամք , յետոյ չարաչար կերպով մեր սխալը քաւելու համար . թո՛ղ քաջալերուին , կ'ըսեն ոմանք . քաջալերել , կ'ընդունիմ . բայց ի՞նչ կը հասկնաք այդ բառով . քաջալերել լա՛ւր թէ՛ վատը , իմ խոնարհ ըմբռնումով , քաջալերութիւնը կը կայանայ գործի մը կամ անձի մը լաւ կողմերը գնահատելուն ու գովելուն՝ և վատ կողմերը քննադատելուն ու պարսաւելուն մէջ . մեք սակայն , այդպէս չեմք ընել . հաւասարապէս լա՛ւն ալ կը գովեմք , վա՛տն ալ . սոսկայ ո՛չ թէ քաջալերութիւն՝ այլ չողոքորթութիւն է . և չողոքորթութիւնը , ինչպէս գիտե՛լ տըւինք , միասակար է թէ՛ չողոքորթողին և թէ՛ չողոքորթուողին :

Նրբ խնդրոյ տուարկայ եղող անձանց մէջ գտնուին ա՛յնպիսիք , որք կամ բընածին առաքինութեամբք և կամ դաստիարակութեան շնորհիւ գոնէ կարող լինին իրենց բուն չափը ճանչնալ՝ և իրենց իսկական արժանիքէն աւելի չխորհին իրենց անձին վրայ , չողոքորթութիւնն այդպիսեաց փոխանակ վնասելու՝ զղուանք կ'ազգէ . դժբաղդաբար շատ ստահանափակ է այդպիսեաց թիւը . կը յիշեմ որ , երբ մեծանուն ծովանկար Այվազովսկին , մեզ հիւր եղած ատեն , իւր հանձարին վրայ հիացող խուռներամ բազմութեան մը կողմանէ ջերմապէս կը ծափահարուէր , ժողովրդին դառնալով համեստօրէն սա խօսքերն ուղղեց նմա . « Ինչո՞ւ այդպէս իրար կ'անցնիք . ինչ որ եմ՝ իմ աշխատութեանս կը պարտիմ . դուք ևս աշխատեցէք , դուք ալ ինծի պէս կ'ըլլաք » :

Այվազովսկին միտքս կը բերէ Մելիք Յակոբեանցներ , Պատկանեաններ , Հայր Արսէններ , Ալիշաններ , ճշմարիտ հանձարներ , որոնք իրօք մեր միտքը յափըշտակութեամբ կը լեցնեն և որք սակայն բառ մը , բառ մը իսկ գովեստ գըրած չեն իրենց անձնական անփառելի արժանեաց վրայ . յետոյ կարգաւ թափոր մը կազմելով առջևէս կ'անցնին աշխարհի երեւելի գիւտերուն հեղինակները . Ճէյմս Ուէթ , Սթէֆընսըն , Ֆրէթըն , Էտիզըն , և ըն . հոյակապ գլուխներ , որպէս Շէյքսպիր , Հիւկօ , Կէօթէ , և ըն . խորախորհուրդ իմաստասէրներ , սկսեալ հին յոյներէն մինչեւ մեր օրերը . և պահ մը կ'երևակայեմ թէ սոքա ամենքն իրենց գերեզմաններէն ելնելով՝ գմեղ կը դիտեն , և ասոնց բոլորին մէջէն կարծես որոշակի կը լսեմ մեծագոյն իմաստասիրին , Սոկրատի ձայնը , որ հեգնական ժպիտը չրթանցը վրայ , իւր բոլոր ուժովը կ'աղաղակէ . « Է՛յ իսա օթիս , տե՛ն իսա » — Սա միայն գիտեմ թե բան մը չեմ գիտեր :

ԼԵՒՈՆ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Պ Է Յ Ք Ը Ն

Անգլիական գրականութեան մէջ ամենէն բարձր տեղերէն մին կը գրաւէ Պէյքըն՝ իբրեւ գրագէտ և իմաստասէր . Այս կրկին մեծ յատկութիւններ միացած են յանձին Պէյքընի : « Անունս և յիշատակս կը թողում օտար ազգաց , և իմ մայրենի երկրիս՝ ժամանակէ մը վերջ՝ գրած է Պէյքըն իւր կտակին մէջ , և այդ խօսքը տառապէս ճշմարիտ է այսօր , իւր ապրած ատենէն երկու դար ետքը :

1561 փետրվար 22ին ծնաւ Ֆրանսէզ Պէյքըն . հայրը Անգլիոյ Լորտ Կնքապահն էր . Փոքրիկ Ֆրանսէզ հօրը հետ յաճախ արքունիքն երթալու սովորութիւն ունէր . իւր իմաստասիր խօսքերով և ծանր բնաւորութեամբ այնքան ուշադրութիւն կը գրաւէ որ թագուհին իւր փոքրիկ Լորտ Կնքապահը կը կոչէ զնա :

Տասներեք տարեկան էր երբ կը զըրկուէր Քէյմպրիճի համալսարանն , ուր կը մնար երեք տարի և ուսկից ստացած ամենէն խորին տպաւորութիւնն էր ատենութիւն Արիստոտէլի փիլիսոփայութեան մասին : Բրիտանական համալսարանաց մէջ գիտական ուսմանց պակասը կ'ողբար . և անոնց պատերուն մէջ բացատրուած փիլիսոփայութիւնն սրտարանօրէն կը նըմանցընէ դպրոցականներու ուղեղէ մանուած մամուկի թելի , հիանալի՝ նրբութեան մասին , բայց առանց նպատակի և

օգտակարութեան: Արխիտոտէի տրամա-
բանութիւնը իւր գաղափարաց բոլորովին
ներհակ կը համարէր: Եւ տարակոյս չկայ
թէ այս պատճառաւ Համալսարանին իշ-
խանութիւնք լաւ աչօք չէին դիտեր իւր
գաղափարական ընթացքը: Պէյքըն կը հե-
ռանար համալսարանէն առանց տանելու
ո՛ր և է աստիճան մը:

Այս ժամանակին սովորութեան հա-
մեմատ կ'երթայ Ֆրանսա իւր գեօպա-
նատան պաշտօնեայ: Իրեն բնաւորու-
թեան տէր երիտասարդի մը համար դժ-
ուար լինէր թերեւս գտնել աւելի գէշ և
անյարմար տեղ մը քան Ֆրանսայի հեշ-
տաւէտ դահլիճն: Շատ հաւանական է
որ այն ժամանակէն առաւ փառամոլու-
թեան և ցուցասիրութեան ճաշակն: Ճոխ
հազուստի, կարասեաց, թռչնոց և ծաղ-
կանց սիրոյ կանացի բնութիւնը ժառան-
գեց, բնութիւն մը որուն ձախող հե-
տեւանքը պիտի տեսնեմք ապագայ կե-
նացը մէջ: Ֆրանսա բնակած միջոցին
Պէյքըն հաւաքեց կարեւոր ծանօթու-
թիւններ իւր անդրանիկ գործին՝ «Նե-
րոպիոյ վիճակից վրայ» անուն գրքին
համար:

Հօրը մահուան պատճառաւ Անգլիա
կը վերադառնայ, և կը պարապի իրա-
ւագիտութեան ուսմամբ: Քիչ վերջը
Քարլամէնդի անդամ կ'ընտրուի, և երբ
քսանհնչուս տարեկան շիք երիտասարդը
Խորհրդարանին մէջ խօսիլ կ'ենէ, ան-
տարբերութիւնը չզուտով հետաքրքրու-
թեան կը փոխուի, և հետաքրքրութիւ-
նը՝ խորին ուշադրութեան: Այդ առա-
ջին առթիւ իսկ զինք լսողները կ'զգան
թէ խոստովանուի մէկն էր այս նորեկ ե-
րիտասարդ անդամը: Իւր առաջին ու-
ղերձներէն սկսեալ Պէյքըն հետամուտ
էր հնչեցնել իրեն յատուկ նշանաբանը՝
«Բարեկարգութիւն»:

Քաղաքական, տնտեսական մտնելով,
կանուխէն գործեց մեծ սխալ մը, որ
վերջապէս իւր անկմանը պատճառ եղաւ:
Նիւթական կարողութենէն խիստ բարձր
կեանք մը կը վարէր: Եւ երբ ծախսոց
կ'ենթարկուէր փառամոլութենէ մղուած:

Պէյքընի մեծ յաջողութիւնը իրեն
գէտ հանեց սխալմով թշնամիներ, որք
կը նախանձէին տեսնելով երիտասարդ
իրաւագիտին եղած պատիւներն: Բայց
տակաւին փառքէ փառք և արտիճանէ
շոտիճան կը բարձրանար Պէյքըն, մին-
չեւ որ վերջապէս հասաւ երկրին ամե-
նաբարձր պաշտօնին, հռչակուելով
միանգամայն Դեր-Կոմս Սէյնդ Ալպանս:

Փառաց կոտորը հասած էր Պէյ-
քըն՝ երբ կը հրատարակէր իւր գլուխ
գործոցը Novum Organum. 1620ին ե-
րեւցաւ այս հռչակաւոր գործ, որուն
կարեւորութեան մասին հեղինակին կար-

ծիքը գուշակել դիւրին լինի թերեւս,
երբ յիշեմք թէ տասներկու անգամ ու-
շադրութեամբ սրբագրած էր զայն՝ աշ-
խարհի նուիրելէ առաջ:

Պէյքընի այս ամենէն մեծ ու նշա-
նաւոր երկասիրութիւնը դեռ նոր ելած
էր մամուլ տակէ և ահա՝ սեւ ամպեր
կ'սկսին հաւաքուիլ հեղինակին շուրջը:
Իրեն սխալմով թշնամիք և հակառակորդք
գտած էին վերջապէս տկար կողմը: Կա-
շառակերութեամբ կ'ամբաստանուէր Պէյ-
քըն իւր դատախազութեան պաշտօնին
մէջ: Մեծ խմաստասէրն, բայց տկար և
սխալական մարդը իւր յանցանաց խոս-
տովանութիւնը կը զրկէ Լորտերու Ժո-
ղովին: Իւր մտերիմներէն ոմանք իրեն
գալով կ'ուզէին գիտնալ թէ իրօք իւր կա-
մաւոր արարքն էր այն. «Այո», կ'ըսէ
Պէյքըն, «իմ արարքս է, իմ ձեռքս և
իմ սիրտս: Ո՛հ, միւրոք, խնայեցէք
կոտորած եղէգին»: Այսպէս ինկաւ իւր
բարձր դիրքէն Դեր-Կոմս Սէյնդ Ալպանս,
դատապարտուելով վճարել 40 000 ոսկի-
ւոյ տուգանք և միայն աշտարակին մէջ
ո՛րչափ ատեն որ թագաւորը կամի: Թա-
գաւորը սակայն Պէյքընի անձնական բա-
րեկամը լինելով, ինքը կը վճարէ տու-
գանքը և երկու օրէն ազատ կ'արձակէ
փառազուրկ իրաւագէտն: Պէյքընի ըն-
թացքն անշուշտ քիչ մը արդարանալի և
կամ գէթ ներելի պիտի համարուի, երբ
յիշուի թէ այդ ժամանակի վատ սովոր-
ութիւնն էր կաշառք ստանալ, և այս
մեծ հանճարի սքանչալոյդը կ'ըսեն թէ
Պէյքընի այդ ընթացքը կարծուածին չափ
մեծ արատ մը չկրնար բերել իւր ան-
ուան, ըստ որում բնական էր հետեւիլ
օրուան սովորութեան: Ինչ որ ալ ըսուի
սակայն, մերկ իրողութիւնը կը միայ
աշխարհի առջև և պատմութիւնը ար-
ձանագրած է զայն իրեն սեւ էջ մը մեծ
խմաստասիրին կենաց մէջ:

Պէյքըն կենացը երեկոյն անցուց գա-
ւառային առանձնութեան մէջ: Ժամա-
նակին մեծ մասը իւր ճառերն սրբագ-
րելու և ձայնագրելու նուիրեց: Նոյն ա-
տեն գրեց նաև Հեքրի Է. ի պատմու-
թիւնն և պատրաստեց «Նոր Աղլանդիոյ»
անուն խմաստասիրական և առասպելա-
կան երկասիրութիւնը:

Մեծ խմաստասիրին աշխարհի վրայ
անցուցած վերջին օրերն իսկ՝ իրեն ա-
մենասիրելի նիւթին՝ փորձառական ի-
մաստասիրութեան հետազօտութեան նը-
ուիրուած էին, ՀակաՆիւթեան նիւթը
քննած պահուն կը խորհի թէ կարելի է
որ միտը փոփոխուի պահելու յատկու-
թիւնն ունենայ ձիւնը, և ցրտին առա-
ւօտ մը կառքէն վար կ'իջնէ, հաւ մը կը
գնէ և իւր ձեռք ժողոված ձիւնով կը
լեցնէ հաւն: այս գործողութիւնը կա-

տարած ատեն պաղ կ'առնու, և աշխար-
հիս վրայ անցուցած մնացեալ վեց եօթը
աւուրց մէջ գառնապէս կը տառապի
տենդէ, որ միանալով իրեն հին թշնամ-
ւոյն՝ յօգացաւին հետ, վերջ կուտայ այս
նշանաւոր կենաց: Տանտիրոջն ուղղած
վերջին տողերովը Պէյքըն գինքը կը բաղ-
դատէ երիցագոյն Պլինտի հետ, որ իւր
կեանքը կորսնցուց վեսուվուսի բերա-
նը խուզարկած ատենը, և իւր մահուան
պատճառ եղող փորձը կը նկարագրէ իր-
բեւ «խիստ կատարեալ» յաջողութիւն մը:

Խիստ երկար պիտի լինի նկատողու-
թեան առնուլ այստեղ Պէյքընի գրական
և խմաստասիրական արտագրութիւն-
ներն: Ուրիշ առթիւ թերեւս գառնամբ
ազոնց:

Լոնտոն

Հ. Յ. Տ. Ս.

ՀՈՌՈՎՄԷԱԿԱՆ ՀԱՅԵՐՆ

ԵՒ ՊԱՐԻԶԻ «ՔԱՒՈՒԹԵԱՆ ՄԱՏՈՒՄ» Ը

Պարիզի «Էքսլէր» լրագիրը հաղորդում
է, որ այնտեղի Հայ հոռովմէական գաղ-
թականութիւնն աշխատում է ձեռք
ձգել «Քաւութեան մատուռ» կոչուած
եկեղեցին:

«Քաւութեան մատուռն», ասում է
թերթը, մի նոր կերպարանք ստանալու
վրայ է, որից կամ բոլոր մարդիկ պիտի
գոհ լինին և կամ ոչ ոք: Առաջադէմ
հասարակապետականներն երկար ժամա-
նակից ի վեր պահանջած են, որ այդ
մատուռը քանդուի, քանի որ շինուած
է ի քաւութիւն և ի պարսաւ այն դէպ-
քին որից ծնունդ է առած կառավարա-
կան և ընկերական ներկայ դրութիւնը:
Սակայն լոկ կրօնական սրբավայրի յատ-
կանիչն էլ կարող է շատերի զգացում-
ները վիրաւորել: այս դէպքում արդ-
եօք ամենից լաւ ընթացք չէ՞ր կարող
համարուիլ այդ մատուռն Հայ կաթո-
լիկներին յատկացնելը — ապագան կա-
րող է այդ որոշել: Առայժմ յայտնի ե-
ղած բանն այս է միայն, որ կաթոլիկ
Հայերի Պատրիարքի գործակալաւոր Արթ.
Գրիգոր կամարէկեան Հայրը Պարիզում
է գտնուում այդ խնդրի աջող լուծման
աշխատելու համար: Հայ կաթոլիկները
500 հոգուց աւելի չեն Պարիզի մէջ և
գրանցից էլ 100ի չափը ուսանողներն են,
որոնցից 10 ուսանող գտնուում է ՍէնՍիւլ-
փիսի հոգեւոր գաղութի մէջ: կաթոլիկ
Հայերն իրենց եկեղեցական պաշտա-
մունքը մինչև այժմ հոռովմէական եկեղե-
ցիների մէջ էին կատարում: Բայց աւե-
լի պիտի նախագասէին իրենց համար
յատուկ մի փոքր տեղ ունենալ:

Հայր կամարէկեանը, «Էքսլէր» թըղ-

Թակցի հետ ունեցած տեսակցութեան ժամանակ, պատասխանելով նրա այն հարցմանը թէ կաթոլիկ հայերը Ծրանսիա գալով փոխում են իրենց հայրենիքը, ասել է. «Ի՞նչ էք ասում, պարոն, կաթոլիկ հայերը Թիւրքիայի մէջ էլ Ծրանսիացի են և մեր դէպի ձեր երկիրն ունեցած համակրութիւնն այնքան յայտնի է, որ մեզ այնտեղ ուրիշներէն որոշելու համար «Փրանկ» են անուանում. Ծրանսերէն են սորվեցնում մեր դպրոցների մէջ և այդ լեզուն շատ դիւրութեամբ են խօսում կաթոլիկ, ինչպէս նաև հերձուածող հայերը. սըրտով ձեզ հետ լինելու ուրախութիւնն է, որ մեզ մղում է Փրանսասէր սերունդներ պատրաստել, թէև ոչ մի օգնութիւն չենք ստանում ձեզինք մեր դըպրոցների պահպանութեան համար, մինչդեռ Մարտինները և Սիրիացիները ստանում են»:

Խնդիր է այժմ, — նկատում է արտասահմանի թերթերից մէկը, — թէ հասարակապետականները լոկ մատուռի անուան փոխուելովը դո՛ւրս պիտի լինի՞ն և միւս կողմից արքայականներն էլ չը՞ պէտք է ասեն թէ ի՞նչ կը նշանակէ, որ մի քանի արեւելցիներ գալիս են խռովելու իրենց նահատակների հանգիստը. բայց և այնպէս Հայր Կամարէկեանի կարծիքով, խնդիրը շատ կնճռոտ չէ և երկու կողմերն համաձայնեցնելու միակ ճանապարհն՝ այդ էնքը «Հայոց մատուռ» անուանելն է:

Նոր-Դար

Հ Ա Յ Ա Շ Ո Ւ Ղ Ն Ե Ր

Տէր խմբագիր, «Ծաղիկ»ի մէջ կազմել սկսեալ ճայ աղուղներու ցանկին կուգամ կցել և ես երեք աղուղներու անուններ, իրենց երգերէն մէկ մէկ կը տոր ալ իբրև նմոյշ ներկայացնելով:

1. Կիւլտեվրի. — Տ. Պետրոս (1) քահանայ Կիւմիւշխանեցի. երգած է սոսկ տաճկերէն. շատ տարիներ նժգեհական կենաց մէջ ապրել ու երգել վերջ՝ իւր բնագաւառը դարձեր և անդ ամուսնանալէ յետոյ, քահանայ ձեռնադրուեր է. կը պատմուի թէ նախորդ հետախօսէն, այն է 40-42 տարիներ յառաջ մեռած է. Կիւլտեվրի տըր պէնըմ եէրըմ պօշ գալմազ, ճան թաքսիմ օլընճազ կէօզտէ աշք գալմազ,

(1) Հայրն է այժմու Տ. Պետրոս քահանայ Տ. Պետրոսեան-Մամիկոնեանի՝ որ ժամանակ մը յերիզա, ապա յիզմիր քահանայադորձած է, և այժմ կը պաշտօնավարէ ի Ծօքչան:

Կիւն օլուր քի թաշ իւսթիւնէ թաշ գալմազ, Նար տէ պէնիմ կիպի էօլէճէքմի տիր:

2. Զարիֆի. — Մուլէս Կիւմիւշխանեցի՝ որ շատ տարիներ ՚ի Ռուսիա պըտըտելէ վերջ, իւր հայրենիքը դարձած և ուր երգած է Տաճկերէն ու Հայերէն. սա մինչ իւր մահը մնալով ամուսնի՝ 80-85 տարեկան հասակին մէջ կնքած է մահկանացուն: Բանասիրի մը բերնէն լսած եմ Զարիֆիի երգերէն հետեւեալը, որով իւր դժբաղդութիւնը կ'երգէ այսպէս.

Կէօնիւլ պէնի ղէմտէն իխրաճ էլլէմէզ, Եէտի քաթ եէրէրէ եաթ քարա պախթըմ:

Պու չէօլլերտէ պանա բահիմ եօլ վիրմէզ:

Տէրին տէրեալերէ պաթ քարա պախթըմ:

Ապիտանըմ պէնի կէզտիրիր հէրան, Պու չէօլլերտէ պանա օլմըշտը վերան:

Շիմտի եաքըն օլտի իրան ու Թիւրան. Պէնի թիւնտէն թիւնէ աթ քարա պախթըմ:

Պու տիւնեամ պաշըմա պէնիմ թար իքէն

Բուզ ու չէպ չէքտիլիմ ահ ու զար իքէն

Ճէվահիր քիմիալէր էլտէ վար իքէն Կէօթիւր միզգաթէրէ սաթ քարա պախթըմ:

Զարիֆիմ, չէքտիլիմ պու նէ սիթէմէր, Կէօզիմտէն աքըտտըմ քան իլէ նէմէր, Պիր քիմսէտէն եօք տըր վաս ու քէրէմէր, Զէհիրի աշըմա քաթ քարա պախթըմ:

3. Շերմի-Մինաս Յ. Զուրնաճեան, Բաբերդու Աւերակ գիւղէն. սա կ'ապրի դեռ և այժմ 38-42 տարեկան հագիւ կայ: Գիւղական վաղեմի դրութեամբ ախորական վարժարանաց մէջ Նարեկ, Սաղմոս չարչրկելով՝ ընթերցանութիւնն աւարտած և իւր բնական սրամտութեամբ ու ինքնօգնութեամբ քիչ մը ալ գրել ուսած է:

45 տարի յառաջ Պօլիս գնալով, անդ սկսած է իւր աշուղութիւնն մեծամասամբ տաճկերէն էին իւր երգերն որոց հաւաքածոյն ունի իւր գրովն և զորս կ'երգէր իւր եռաթեկեան կիթառին վրայ. իւր նիւթերն եղած են կրօնական, բարոյական և խրատական: Այժմ գործադուրած է և հիւսնութեամբ կ'ըբաղի. կիթառն ալ կախուած է իւր նահապետական տան մի անկիւնը:

Հետեւեալ երկու հատուածները կը կազմեն ստեղծագործութեան վրայ իւր յօրինած երգին առաջին ու վերջին տունները.

(1) Հագ վաք էթտի ազէլ եէրի վէ կէօյի
Ապ իւստիւնտէ սըրրի պիր ճան էիւրտի
Պիր նուտքլա ալէմի քըլտի նուր
Շէմի պիրլէ մահի թէպան էիւրտի:

Սէչտի ապի խաքտան ալտը պիր եանէ էմր էտիւպ տուրտուրտու երի երինէ Տէօնտի պուրճ չարխարի միսի բէրվանէ Զէնկէլըզ տուր օլտու ելքեն էիւրտի:

Ագըլ տանէ օլան ղոյմասըն պախի Պէօլլէ տիւլիւն իլէ կիրմէզ պիր տախի Շէմի եանուր օլան պուլտի օթաղի Գարուլար թութմաեա տէրպան էիւրտի:

Շերմի պիր բուլա ութտը տիւնեայի Պէնտ օլմային ղարտաշ պու տիւնեա Փանի Ալտը էլէ ախըրընտայ տէվայի Շէրաշաթա էաա էիւրտի:

Ունի բաւական ընտիր կտորներ եւս՝ զորս ի հարկին երբ ուզուի, պիտի կըրնամք ղրկել. թէև իւր երգարանին մէջ կը գտնուին բառական, տառական, կետադրական և ուղղագրական զեղծումներ, սակայն սոքա ամենն ալ քերականութենէ անտեղեակ լինելուն կը վերագրուի:

Վ Ա Հ Ա Գ Ն

Բաբերդ

8 Հոկտ. 1892

Գրուած մը վայրկեցապէս ընդօրինակել

Քիչ մը շաքար դրէք այն թանաքին մէջ որով պիտի գրէք օրինակուելիք նամակը. գրութեան վրայ դրէք սպունգով մը թրջուած անսոսինձ և բարակ թերթ մը թուղթ. վրայէն անցուցէք չափաւորապէս տաքցած արդուկ մը, և անմիջապէս պիտի ունենաք ձեր նամակին հաւաքարձ մէկ օրինակը:

Կ'ուզե՞ք ձմեռը վարդ ունենալ

Վարդերու կոկոնները կտրեցէք այն միջոցին երբ այլ եւս պիտի բացուին. ցօղունը ծեփեցէք մեղրամոմով, թղթեայ տուփի կամ եղջիւրի մը մէջ լաւ կերպով փակեցէք ամբողջն և պահարանի մը մէջ կախեցէք:

Դեկտեմբերին, յունուարին և նոյն իսկ փետրուարին մէջ, կը բաւէ ցօղունին ծայրն այրել և կոկոնը պաղ ջրոյ մէջ դնել՝ բացուած սիրուն վարդ մը յունենալու համար:

(1) Իւր հաւաքածոյն նոյնութեամբ օրինակած կը գրեմ, յորմէ կը տեսնուի տեղական գաւառաբարբառն և միանգամայն իւր ըրած գրական սխալմունքն: Սոյն երգն կը բաղկանայ 39 տունէ:

ԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՀԱՆԳԻՍՏ

Տ. ԽՈՐԷՆ Ս. ԱՐՔԵՊ. ՆԱՐ-ՊԵՏԻ

Ծաւօք կը ծանուցանեմք թէ, Գեր. Տ. Խորէն Արքեպիսկոպոս Նար-Պէ. չորեքշաբթի երեկոյ հանգեալ ի Տէր իւր քրոջ՝ տիկին Աննիկ Մարկոսեանի տանը մէջ, ի Բերտ, Բանկալթի, ի հասակի 59 տմայ:

Ն. Գերապատուութիւն ամենեւին անհանգստութիւն մը չունէր մինչև չորեքշաբթի երեկոյ: Գիշերը յանկարծական տկարութիւն մը կ'զգայ, և տակաւին բժշկական օգնութիւն չհասած, իւր հոգին կ'աւանդէ՝ որտի կաթուածէ: Օգնութեան հասնող բժշկաց մնացեր է միայն մահը հաստատել:

Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 12էն վերջ ննջեցելոյն մարմինը փոխադրուեցաւ Ս. Երրորդութեան եկեղեցին՝ բնակարանին մէջ նախապէս հոգեհանգստեան աղօթք մարտասանուելէ յետոյ: Յուզարկաւորութիւնը կատարուեցաւ ուրբաթ առաւօտ: Պատարագեց Կրօն. Ժողովոյ Ատենապետ Գեր. Գրիգորիս Արքեպիսկոպոս Յովհաննէսեան: Եկեղեցական դասէն ներկայ էին Գեր եպիսկոպոսը Մատթէոս Իզմիրեան, Հմայեակ Դիմաքսեան, Աբրահամ Մամիկոնեան, Մաղաքիա Օրմանեան, և Գրիգորիս Ալէքսանդրեան. վարդապետներէն՝ Պատր. Գեր. Փոխանորդ Հայրը, Բակոր Աշոտ, Վահան Յակոբեան, Գրիգոր Աբարդեան. ներկայ էին նաև մի քանի եկեղեցեաց Աւագերէցք, բազմաթիւ քահանայք և 1000ի մօտ ժողովուրդ: Ներկայ էր նաև Ս. Երուսաղէմայ միաբան Արիստակէս վարդապետ:

Օծումը կատարեցին ներկայ եպիսկոպոսը, հետ որոյ հանգուցեալ Նար Պէ. Սրբազանի մարմինը փոխադրուեցաւ Եփրատի Ազգ. գերեզմանատունը: Ս. Երրորդութեան եկեղեցիէն մինչև Ս. Յարութիւն եկեղեցին՝ քահանայք իրենց ուսոց վրայ տարին դագաղն, որ այնտեղ մեռելակիր կառքի մէջ գրուելով Եփրատի Ազգ. գերեզմանատան մէջ ամփոփուեցաւ:

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ընտրութեան վաւերացման, ինչպէս և կաթողիկոսական հրաւիրակներու մասին ցարդ. և ոչ մի տեղեկութիւն հրատարակուած է առաստաղ լրագրաց մէջ:

— Պանորամայի տաժամանակեայ քարոզիչ Արթ. Վահան Ծ. Վ. Յակոբեան, քարոզիչ Ղալաթիոյ Ս. Լուսա-

ւորիչ եկեղեցւոյն, ութ օր ի Պան. տըրմա մնալով, երեքշաբթի օր մայրաքաղաք հասաւ:

Տ. Վահան վարդ. Նոյեմբեր 11-ի կիւրակէ առաւօտուն Ս. Պատարագ մատուցանելով Պանտըրմայի եկեղեցւոյն մէջ, իւր հրաժեշտի ողջոյնը տուեր է ժողովրդեան:

— Գրեցինք արդէն Ներսէս Պատրիարքի տարեգարծին տւթիւ անյեալ երկուշաբթի օր Ղալաթիոյ Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյն մէջ Ամեն. Մելքիսեդեկ Սրբազանի մատուցած Ս. Պատարագի և խօսած իմաստնալից քարոզի մասին: Ազգային մը որ ներկայ գտնուած է յիշեալ քարոզին, նամակով մը մեզ կը յիշեցնէ քարոզին մէկ կարեւոր մասը՝ որ մեր նկարագրութեան մէջ պակաս մնացած էր: Մելքիսեդեկ Սրբազան առաջարկեր է նաև որ կեդր. վարժարանի պատուարժան ինամակալութիւնը հաճի նոյն վարժարանին մէջ երկու սրահ ևս աւելցնել յատկապէս վարժապետանոյի համար, այնու պայմանաւ որ հոն մտնել ուղղունքն ի սրտէ փափաքող լինին այդ կոչման ծառայելու: Եւ որովհետև վարժապետ մը հիմնարկեց և վարժապետեան մը պայծառացուց այդ հաստատութիւնը, այս առաջարկն, աւելցուցած է Մուրատեանց Սրբազան, կը յուսամ որ արդար կը գտնէ Պատ. ինամակալութիւնը և արժանեղած ուշադրութիւնը կը նուիրէ առայն:

— ՆԱՐ-ԴԱՐԻ մէջ կը կարդամք:

« Պարսկաստանի հայոց՝ Թաւրիզում նստող առաջնորդը՝ Ստեփաննոս եպիսկոպոսն, ինչպէս յայտնի է, խղերային զոհ գնաց:

Հանգուցեալ Ստեփաննոս եպիսկոպոս Տէր-Միսիթարեանը, ինչպէս երեւում է, մեր այն փոքրաթիւ բանիմաց եկեղեցականներից է, որ իրենց վրայ խօսել ու գրել տալու ախտով չեն բռնուած և աւելի սիրում են գործը, գործի համար լռելեայն կատարել, քան ի ցոյց մարդկանց՝ չկատարած գործերի համար՝ իրենց անձը փառաբանել տալ:

Ատրպատականի Հայոց հանգուցեալ առաջնորդը խղերայից չփախաւ, իւր պարտքը կատարեց, չթողեց իւր հօտն առանց հովուի, միսիթարեց հիւանդներն և ինքն իրրե հոգեւոր գինուոր՝ ընկաւ պատերազմի դաշտում. ճարպիկ մարդիկ կարող էին նկատել, որ հանգուցեալ եպիսկոպոսը գործնական չէ եղել. նա պէտք է Թաւրիզից փախչէր

ապահով տեղ և հանգիստ տարէր ու լուր տարածէր թէ գնացել է գաւառ անմիսիթար հոտը միսիթարեւու, հիւանդներին օգնելու... (1): Այդ աւելի լաւ կը լինէր. ինքն այսօր ապրում կը լինէր և թէ ամէն տեղ կը գովէին նրա անձնուէր գործունէութիւնը. բայց նա բարեոք էր համարել իրրե հոգեւոր հովու անձը զոհելու՝ իւր պարտքը կատարելու:

Հանգուցեալ Ստեփաննոս եպիսկոպոսի համար չիմացանք, որ Էջմիածնում հոգեհանգիստ կատարուած լինի:

Իմացանք միայն այն, որ Արթ. Խաչատուր անունով վարդապետն Ատրպատականի պատասխանատու թեմի առաջնորդութեան է կոչուած:

Այդ մասին «Նոր-Դար»-ը մի լուր հոդորդեց:

Վարժատեղ կարելի է Սպահանից եկած ծերունի խաչատուր վարդապետին, բայց այդ պարտքը կատարելու համար հարկ չկայ, որ Ատրպատականի պէս մի թեմը յանձնուէր նրան:

Արթ. Խաչատուր վարդապետին Էջմիածին ուղարկողը Սպահանի առաջնորդ Գեր. Նսայի սրբազանն էր, որին նա՝ իրրե իւր փոխանորդի՝ ուղարկել էր Էջմիածին մայիսեան ընտրութեան համար:

— ԳԱՆՁԱԿԻՅ. — Այս օրերս Պ. Ն. Տէր-Ներսիսեանը Բաթումի վրայով արտասահման, այն է՝ Գերմանիա ուղարկեց իւր կոբալտի հանքից առաջին պարտիա հում ջուհարը, որի համար բաւական պահանջ կայ Եւրոպայից: Վաղուց լսում է, որ օտարազգի դրամատէրեր արտասահմանից զանազան առաջարկութիւններ են անում Պ. Տէր-Ներսիսեանիցին այս հազուադէպ հանքատեղին չահագործելու, բայց նա դեռ ոչ ոքի հետ չէ պայմանաւորուած: Ողջ Ռուսիայում, որ և կովկասում կոբալտի հանք ունին եղբարք Սիմենսները և Տէր-Ներսէսեանը: Առաջինները վաթսուական թըռուականներից լռիկ ու մնչիկ կերպով միլիոններ են վաստակած կոբալտի հանքից, իսկ Պ. Տէր-Ներսէսեանը թէև աշխատում է 1879 թուականից, բայց նոր է ձեռք բերած արտօնութիւն նոյն տեսակ հանքի, որ Սիմենսների հանքին մօտ է:

Ափսոս, որ մեր կովկասաբնակ հայ դրամատէրերը, բացի նաւթ արդիւնաբերելուց և սովորական վաճառականութիւնից, չեն վստահանում մի ուրիշ քսլ ևս անել ընկերութեամբ:

— Ս. Էջմիածնայ Սիւնողը՝ քննելու և դատադրեցրու թուոյն մէջ ընդունելու

(1) Այդպէս ըրաւ Արիստակէս եպիսկոպոս Երազմեան: Ծ. Խմբ. «Մաղիկ» ի

համար՝ Ուսումնարանական ֆանձնաժողովոյ յանձնած էր Բէզնադարեան Սարգիս քահանայի « Համառօտ Քրիստոնէական վարդապետութիւն » : Նոր-Դար ժամանակին քննադատած և Հայ եկեղեցւոյ օրինաց և աւանդութեանց անհարազատ գտած էր զայն : Ֆանձնաժողովն որոշեց է այդ գիրքն առ այժմ չմտցնել դասագրքերու ցուցակին մէջ, սպասելով Վաթոռիկոսական որոշման :

— 1882ին ի Թիֆլիս տեղի ունեցած Հայ ուսուցչաց ընդհանուր ժողովոյ Կարգադիր Ֆանձնաժողովն՝ ընդհ. ժողովի համար եղած ծախքերէն աւելցած գումարը դրեր է՝ ընթացիկ հաշուով՝ Թիֆլիսի առևտրական պանքան, ապագային մէջ տեղի ունենալիք ուսուցչական ժողովոյ համար : Թէպէտ և ընթացիկ հաշուով դրուած այդ գումարի բերելիք տոկոսը չափ չնչին է, ևրդիտէ Նոր-Դար, բայց և այնպէս այդ գումարն այս հօկոտ. 20ին կը հասնի 1279 ռուբլի 54 կոպէկի : Կարգադիր յանձնաժողովը հօկոտ. 22ին որոշեց է նոյն գումարէն 500 ռուբլի յատկացնել՝ Հայ դպրոցաց համար ուսուցչական վկայական խնդրող ուսուցչաց :

— Պարսկաստանի հանգուցեալ Առաջնորդ Ստեփաննոս եպիս. Մխիթարեանց ունի եղեր հետեւեալ ձեռագիր աշխատասիրութիւնները. 1. Պատմ. Սիւնեաց. հանդերձ աշխարհագրական տեղագրութեամբ և տեսարանացուցօք բերրօրէից, վանօրէից, երեւելի արձանաց, և այլն : 2. Ստորագրութիւն խորվիրապայ վանաց : 3. Վարքագրութիւն սինոդական անդամոց և գործող անձանց իջմիածնի : 4. Ներքին ազէտք իջմիածնի : 5. Պատմութիւն կաթողիկոսաց, հանդերձ ժամանակակից անցից, ի Ղուկաս կաթողիկոսէ մինչև ցՄակար : 6. Վիճաբանութիւն երկոտասան առաքելոց :

Հանգուցեալ եպիսկոպոսի տպագրեալ աշխատութիւններէն կը յիշուին հետեւեալները. 1. Պատմութիւն Այրի Վանից, 2. Ստորագրութիւն Ս. Կէորգ Վանաց Մոնղոյ, և 3. Հոգեբանութիւն, Ալէքսանդր Իէն (Թարգ. ռուսերէնից) :

— « Արձագանք » մէջ կարգում ենք հանգուցեալ Բաբիթի այրիի մի նամակը, ուղղուած այն լրագրին որուն մէջ Բաբիթի կը գրէր իւր վէպերը : Այդ նամակի մէջ ձերկանք իրեն վիրաւորուած համարելով, վիրաւորող թերթի խմբագրութիւնից բացատրութիւն է պահանջում, որ մեզ, ի հարկէ, չի կարող հետաքրքրել :

Մեզ հետաքրքում է հանգուցեալ Բաբիթի այրիի տիկին Աննա Մելիք-Յակոբեանի՝ նամակից յայտնուած մի ցաւալի հանգամանքը. այդ այն է, որ Բաբիթի այրին յայտնում է, որ հանգուցեալ վիպասանի երկերի տպագրու-

թիւնից պիտի հոգացուի նորա զաւակներին ապրուստը, որովհետեւ « հանգուցեալ վիպասանը կանխիկ դրամագլուխ թողած չէ » :

Հարց. ո՞ր անօրէն է կուլ տուել Բաբիթի այնքան տարուայ կոպէկ-կոպէկ իւր քրտինքով վաստակած գումարը, որ նորա այրին, հետեւաբար և նորա զաւակները մնացել են առանց միջոցի :

Գործին տեղեակ մարդիկ գիտեն, որ Բաբիթին աղքատ չէր : Նոր-Դար

— Փառք Աստուծոյ. Մովսէս Խորենացու պատմութեան երկրորդ ռուսերէն թարգմանութեան ձեռագիրը, գործ հանգուցեալ Մկրտիչ Էմինի, վերջապէս գտնուեցաւ : Մ. Էմինի մահից յետոյ « Նոր-Դար » մի քանի անգամ բարձրացուց այդ ձեռագրի խնդիրը և պատասխանն այսօր ենք միայն ստանում : Բայց մի բան. Մ. Էմինի կտակատարները յայտնում են, որ ձեռագիրը վերաբերում է միայն բնագրին. հասլո՞ծ ծանօթութիւնները, Հետաքրքիր էր իմանալ, թէ հանգուցեալի կտակատարներն ո՞ւմնից են ստացել այդ ձեռագիրը, և ստանալիս կնքուած է եղել թէ ոչ :

Ինչպէս յայտնի է, Մ. Էմինի ձեռագիրները Պ. Գրիգոր Խալաթեանցի մօտ են : Նոր-Դար

— Պրուսայի Գեր. Առաջնորդին Փոխանորդ Գեր. Տ. Արիստակէս Ծ. վարդապետ Վանքեան կը պատրաստուի Պրուսայի թեմերուն այցելութեան երթալ, հետը տանելով Գեր. Առաջնորդին և Ս. Պատրիարքին կողմանէ օրհնութեան թուղթեր՝ վիճակին ժողովուրդեան ուղղուած :

— Ս. Պատրիարքը հեռագրեր է խորհրդի Տ. Սարգիս վարդապետին՝ վանքէն տարած իրեղէններն ամբողջապէս և անյապաղ դարձնել վանքին :

— Արեւելի Կարնոյ թղթակիցը կը հաղորդէ հետեւեալը :

« Այս օրերս ժամանեցին աստ երկու ամերիկուհիներ, Օր. Գիմպօլ և Օր. ըՍմիթ, որք Նիւ-Եորքի բժշկական վարժարանէն նոր աւարտած են իրենց ուսումն, և որոց առաջինն՝ որ գիտէ բաւական հայերէն, կ'երթայ Վան՝ միսիոնարական գործին, իսկ միւսն հարուստ զօսաշրջիկ մ'է : Այդ երկու Տոքթորուհիները քանի մը հնտախառնութեամբ այցելեցին աստ և մօտէն քննեցին հնտախառն, զոր ցարդ գրքերու մէջ և եթ տեսած ու կարդացած էին : Բժշկուհիք այցելեցին նաև Աղզ. Առաջնորդարանը, Մայր եկեղեցին, հինաւուրց տաճարն, և հետաքրքրութեամբ դիտեցին եկեղեցական զգեստներն, սպասներն և անօթներն : Երէկ ալ ներկայ գտնուեցան Ս. Պատրարգին և ունկնդրեցին Գեր. Պատր. Փոխանորդ Հօր քարոզին, որոյ

Նիւթն էր « Կրօնք » : Տոքթորուհիք քանի մ'օրէն կը մեկնին, մին՝ դէպի Վան, և միւսն դէպի ուր որ տանի զինք իւր հետաքրքրութիւն : »

— Ստացանք առաջին հատորն Մանկավարժական Գրադարան վեցամսեայ հանդիսին, զոր ի Մոսկուա սկսած է հրատարակել մանկավարժ Պ. Յովհաննէս Բարխուդարեան : Տարեկան բաժանորդագինն է 2 ռուբլի :

Այս Ա. հատորին պարունակութիւնն է. Յառաջաբան Հրատարակչին. — Յովհաննէս Ամուս կոմսերիոսն և նորա մանկավարժութիւնը, Յ. Բարխուդարեանց. — Բարիգի միջնակարգ դպրոցները, Յ. Թ. — Ենայի ձեմարանական մանկավարժական սեմինարիոնը և նորա կազմակերպութիւնը, Յ. Բարխուդարեանց. — Բարոյական փիլիսոփայութիւն, Սահակ քահանայ Սահակեանց. — Կովկասեան մանկավարժների արդի դերը իրանց տաճկահպատակ ազգայինների կրթական գործում, Յ. Տէր-Միրաքեան. — Համառօտ ծրագիր Ներսիսեան Հոգեւոր ուսումնարանի գիշերօթիկ սաների դպրոցական ճանապարհորդութեան. Խաահակ Յարութիւնեանց. — Կամքի զարգացումն (Հոգեբանական-մանկավարժական խորհրդածութիւններ). — Լինհարդ և Գերարուդ, Գործ Հայերիս Պեստալոցցու, Ի. Յ. — Գրագիտութիւնը Ռուսաստանի մէջ (վիճակագրական տեղեկութիւններ). — Պրուսայի ժողովրդական դպրոցների մասին (վիճակագրական տեղեկութիւններ). — Բուլղարեայի դպրոցները (վիճակագրական տեղեկութիւններ). — Ընդհանուր տեսութիւն մանկավարժական աշխարհից. Մարթօնիկ. — Ընդհանուր մանկավարժութիւն. Տուխսկոն Յիլլէր. Ներածումն ընդհանուր մանկավարժութեան, Ի. Յ. — Մանկական խաղերի նշանակութիւնը դաստիարակութեան համար. — Գրախօսութիւններ. — Մանկավարժական տեղեկութիւններ. — Մի քանի խօսք, Յ. Բարխուդարեանց :

Այս Ա. հատոր կը բաղկանայ 324 էրեսէ : Թուղթն ընտիր ու տպագրութիւնը մաքուր է : Կը մաղթեմք յաջողութիւն :

— Ուսումն. Խորհուրդը քննելով Ղաւթիոյ կեդրոնական վարժարանի ուսումնական վիճակի տեղեկագիրն, որոշեց արդիւնքը հաղորդել վարչութեան :

— Օգնական ուսուցչի և դաստիարակի վկայական ստացաւ Միքայէլ Էփ. Սարգեան :

— Տնտեսական Խորհրդոյ անդամներէն Համբարձումեան Գառնիկ և Ելլմոնից Տեսուչ Զօպանեան Միհրան էֆէնտիք, Պալաթու Թադ. Խորհրդոյ հետ խորհրդակցութեամբ, բարելոյատակ Պէզճեան

և Ճանիկ Ամիրայից կտակային ծանուցեալ խնդրոյն քննութիւնը կատարած և եզրակացութեան մը յանգած լինելով, Խորհուրդն ընդունեց նոցա մատուցած տեղեկագիրն և որոշեց հաղորդել զայն Վարչութեան:

— Տնտեսական Խորհուրդն քննելու ձեռնարկեց Մշոյ Ս. Կարապետ վանուց մատակարարութեան հաշիւներն: Խորհուրդը նկատուութեան առնելով Արարկիրու առաջնորդական փոխանորդին կողմանէ՝ տեղւոյն եկեղեցւոյ անօթիներու ու սպասներու շինութեան ծախուց և լուծեալ օժանդակ ընկերութեան գոյնից նկատմամբ եկած գումարները, հարկ եղած կարգադրութիւնն ըրաւ: Ուշագրութեան առաւ նաև Վանայ Բժիշկ գիւղի եկեղեցւոյ ու վարժարանի պահանջից ու հաշուց, ինչպէս և մատակարարութեան մասին տեղացի քահանային կողմանէ մատուցեալ գումարներն, և որոշեց կարևորը յանձնարարել Վանայ Տնտեսական Խորհրդոյն:

— Վանայ Պատր. Փոխանորդ Արթ. Յովսէփ Մ. Վ. Այվազեան չորեքշաբթի առաւօտ մայրաքաղաքս ժամանեց:

— Մանգուսէն կիմանամբ թէ, քուրան ճարակած լինելով ի Տրապիզոն, տեղւոյն ազգայինք ձրի թէյարան մը բացած են աղքատաց համար, և մայրաքաղաքիս թէյաւաճառներէն Սափրուեան և Խազուլեան եղբարք սնտուկ մը թէյ նուէր զրկած են յիշեալ թէյարանին:

— Ռոտոսթոյի Առաջնորդ Գեր. Հմայեակ եպիսկոպոս Գիմաքսեան 720 օխս սոխ, 250 օխս պուլկուր, 63 օխս թարխանա և 50 օխս բակլա հաւաքելով ժողովուրդէն, զրկեր է Ազգ. Հիւանդանոցին:

— Պաշտօնական վիճակագրութիւն մը կը յայտնէ թէ Ազգ. Հիւանդանոցին մէջ 1891 յունվարէն մինչև հոկտեմբերի վերջ՝ դարմանուեր են 2458 հոգի, վախճաներ են 312 հոգի: Իսկ 1892 յունվարէն մինչև հոկտեմբերի վերջ՝ դարմանուեր են 2449 հոգի, վախճաներ են 286 հոգի:

— Մանկավարժական Գրադարանի մէջ կը կարդամք:

« Զայ հասարակութիւնը յաճախ լսած կը լինի՝ մեր պարբերական թերթերի միջոցով՝ Գիտնական Մանկավարժական Ընկերութեան մասին: Անցեալներումս զընկերութիւնը շատ Զայ անդամներ է ունեցել, սակայն ժամանակի ընթացքում այդ անդամները չունենալով մօտ կապեր ընկերութեան վարչութեան հետ, և դժուարին ստանալով ընկերութեան տարեգրքերը, թողել են անդամակցութիւնը: Այս հանգամանքն աչքի առաջ առնելով, ընկերութեան վարչութիւնը

մտադիր է ունենալ կողկասում մի ներկայացուցիչ: »

— Թիֆլիզի Հայոց Թատրոնական մասնաժողովը որոշեր է յայտնել խմբին անդամոց թէ, մասնաժողովը՝ դրամական միջոցներու պակասութեան պատճառաւ՝ անկարող է ռոճիկ վճարել դերասանաց և հետեւաբար կը հրաժարի թատրոնական գործը վարելէ:

— Թիֆլիզի Հայոց Հրատարակչական ընկերութիւնը հրատարակեր է Շէքսպիրի Մակպետ ողբերգութիւնը՝ զոր Պ. Ստեփան Մալխասեանց թարգմաներ է Հայերէն հին տաղաչափութեամբ: Թարգմանիչն երկայն յառաջաբանով մը բացատրեր է Հայոց տաղաչափութեան կանոնները:

— Կովկասեան Հայոց Բարեգործական ընկերութիւնը որոշեր է իւր հիմնական դրամագլուխը գործածել ի Թիֆլիզ նոր չէնք մը գնելու, անոր մէջ զետեղելու համար մատենադարան և ընկերութեան գրասենեակը:

— Ի Թիֆլիզ, Տէր Գէորգ քահանայ Գալստեանց՝ Վանքի Մայր եկեղեցւոյն նուիրեր է 5.000 ռուբլի արծող իւր մէկ տունը, պայմանաւ որ ինքն իրաւունք ունենայ իւր կենդանութեան ժամանակ օգտուիլ այդ տունէն:

— Ռուսնուգի դիմաց, Դանուբէն ՅԱ ժամ հեռի, ռուսական մի քաղաք է Ճուրճէօ: Այս տեղ կայ 4 տուն Հայ, 3ը Մոլտավիացի և մին Ռուսնուգի: առաջինը պաշտօնեայ և վերջինը նպարավաճառ, որ գրեթէ մի ամիս յառաջ մի գերմանուհւոյ հետ ամուսնացաւ: Ռուսնու եկեղեցւոյ մէջ՝ ռուսնու քահանային օրհնութեամբ: 80ի չափ ալ Հայ բռնակիրներ կան, մեծ մասամբ Սեբաստացի, որք երկու մասի բաժնուած՝ երկու Հայ սրճարաններու մէջ կ'ապրին: Գործաւորաց ինդիրն ալ արձագանգ գտած է. ռուսնու աշխատաւորք չեն ուզեր և չեն թողուր որ օտարահպատակ գործաւորք աշխատին և իրենց հացը ձեռքբերէն խլեն: Կ'երեւի թէ վաճառականաց հետ ալ համաձայն են յայտ. ռուսական նաւային ընկերութիւնն է միայն որ իւր նաւահանգստին վրայ Հայեր կը բանեցնէ, այն ալ Սեբաստացի. սորա համար ալ քաղաքի Հայ բնակիչները շատ խեղճ կ'ապրին, արգահատելի վիճակ մ'ունին շատեր: Իրեւ Հայ՝ գոյութիւն, կեանք չունին, վասն զի եկեղեցի չունին և չեն կրնար ունենալ. զի ոչ միայն ստակ կը պակսի, այլ և զգացում. կրօնական պիտոյից համար քահանայ կուգայ երբեմն Ռուսնուգէն, սակայն ընդհանրապէս օտարին կը դիմեն անխորի: Հայերու մէջ կրօնական անխորութեան ոգին շատ յառաջացած է, չնայելով մեր եղբարց

մտաւոր զարգացման. երէկի պանդուխտը Հայ քահանային և օտար քահանային միջև տարբերութիւն չէներ: Բայց այդչափ միայն չէ մեր սառնասրտութիւն, տակաւին աւելին կայ: Ուրիշ տեսակէտներով ալ շատ խեղճ են այստեղի Հայեր և յետադէմ:

Նոր-Դար

— Զմիւռնիոյ ազգայիններէն ծանօթ գրագէտ Գրիգոր էֆ. Չիլինկիրեան երկուշաբթի օր մայրաքաղաքս գալով, ուրբաթ օր վերադարձաւ:

— Վահրամ էֆ. Մամիկոնեան՝ ազնիւ երիտասարդ մը՝ լրագրութեան մէջ իւր յօդուածներով ծանօթ, այսօր մայրաքաղաքս կը մեկնի ի Ֆոքան՝ Տնօրէն-ուսուցչի պաշտօնով:

— Ս. Էջմիածնայ Գէորգեան Ճեմարանի բարձրագոյն կարգի աշակերտներէն Սողոմոն աւագ սարկաւագ Սողոմոնեանց, որ տարեկան արձակուրդի առթիւ գնացած էր իւր հայրենիքն ի Բէօթահա, երեքշաբթի օր մեկնեցաւ մայրաքաղաքս ի Ս. Էջմիածին՝ բոլորելու իւր ուսմանց շրջանն, և ո'չ թէ կաթողիկոսական ընդունելութեան պատրաստութեամբ զբաղելու, ինչպէս յերկրած էր տեղական լրագրերէն մին: Սողոմոն սարկաւագ մտադիր է Գէորգեան Ճեմարանի շրջանն աւարտելէ յետոյ՝ Եւրոպա երթալ, իւր ուսումը կատարելագործելու համար:

— Կէլիպօլուի Պարթևեան Արթ. Տ. Խորէն Աւագ քահանայն մայրաքաղաքս եկաւ:

— Ի Թիֆլիս երեք տարիէ ի վեր բացուած էր Երկրաչափական երեքդասեան ուսումնարան: Այս ուսումնարան այս տարի ունեցեր է իւր անդրանիկ չրջանաւարտներն, թուով 22, որոց վեցը Հայ են:

— Բերայի քարոզիչ Գեր. Գարեգին եպիսկոպոսի համար բժշկական խորհրդրդակցութիւն մը պիտի կատարուի եղեր Ազգ. հիւանդանոցի մէջ:

— Նիկոմիդիոյ Առաջնորդ Գեր. Տ. Ստեփաննոս եպիսկոպոս Յովակիմեան Արաւանպէկի եկեղեցւոյ հիմերը գնելէ յետոյ, անցած է Մանուշակ նորահաստա գիւղը՝ տեղւոյն եկեղեցւոյ շինութեան ձեռնարկելու համար: Տ. Ստեփաննոս եպիսկոպոս ձեռնարկած է նաև Զէնկիլէրի եկեղեցւոյ շինութեան, որուն համար Վանքի Արթ. Տ. Ռուսնու նպաստեր է 300 ռուբլի:

— Ռոտոսթոյի Առաջնորդ Գեր. Հրմայեակ եպիս. Գիմաքսեան հինգշաբթի օր մայրաքաղաքս եկաւ:

— Սուպահ կը գործէ Երեւանի անուն Հայ կին մը մեռած է: Ի Թիֆլիզ տարեկան Անդրիացի գրագէտ վախճանեալ Ֆէնիլի 70 տարի առաջ մայրաքաղաքս

գալով, այդ կնոջ կը սիրահարի և հետը կ'ամուսնանայ: 60 տարիէ ի վեր այր ու կին յԱթէնք կը բնակէին: Նեկտար 200.000 Փրանքի հարստութիւն մը թողած է: Ֆէնիլի Անգլիացի կին մը բերել տուած էր՝ իւր ամուսնոյն անգլիներէն լեզուն ուսուցանելու համար: Այդ անգլիացի կին տակաւին կ'ապրի և 120 տարեկան է եղեր:

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Մարոքի վեհապետին ֆրանսական դեսպանին հետ կնքած առեւտրական դաշնագիրն ի գործ պիտի դրուի զեկտեմբերին, որով մաքսագիրնք պիտի զեղչուին և կարգ մը արգելուած բերքեր Մարոքէ պիտի կրնան արտածուիլ:

— Ռուսիոյ նոր փոխառութիւնն այնչափ յաջողութիւն չգտներ: Ռոջիլտները չպիտի մասնակցին:

— Թոնքիմի մէջ չինական ու աննամական ասպատակութիւնք մերթ ընդ մերթ կը շարունակուին և տարւոյս ըսկիզբէն մինչև օգոստոսի վերջը Փրանսական 16 սպայ և 187 զինուոր մեռեր և 4 սպայ և 222 զինուոր վիրաւորուեր են այդ արշաւանաց մէջ:

— Գերմանիոյ Ռայխսթակին բացման գահաձառը կ'ըսէ թէ 1891-92 տարեշրջանի ելնոացուցին բացը 42 միլիոն մարք եղած է, որ փոխառութեամբ պիտի հայթայթուի: Յառաջիկայ տարւոյն համար ալ լաւագոյն կացութիւն մը յուսալի չէ:

— Ռուսիա մինչև հիմա 5 զօրաբանակ հաւաքած է Աւստրիոյ և Բրուսիոյ սահմանագլխոց վրայ:

— Լոնտոնի նոր Լորտ-Փաղաքապետը անցեալ ուրբաթ օր միջնաքաղաքի նախարկութարանաց 2.000 աշակերտներուն խնջոյք ու պարահանդէս տուեր է քաղաքային պալատան մէջ:

— Պերլին մէջ էնֆլիւէնցան երեան ելած է և բաւական թուով մարդիկ զոհ կը տան:

— Մանչեսթրի և Լանքաշայրի մէջ 75 հազար մանարանաց գործաւորք գործադուրած են:

— Ֆրանսայի Երեսփոխանական Ժողովը օրինագծով մը արգելեց ծննդաբերութենէ ելնող կանանց գործարանաց մէջ աշխատիլ:

— Ֆրանսայի պանքային գործերը լաւ վիճակի մէջ չեն:

— Միացեալ-Նահանգաց նահանգական ընտրութիւնները կատարուեցան: 444 պատգամաւորաց 257ը նախորդ նախագահ Քլիվլենտի կողմնակից են:

— Պուկլարիոյ կրթական օրինաց վեր-

ջերս վէճի առարկայ եղող յօդուածը մինչև 1893 սեպտեմբեր գործադրութեան չպիտի դրուի:

— Օսման Տիկմա չէ յաջողած Սուտանի ցեղերն իրեն հետ միացնել: Եգիպտոսէն նոր զօրք չպիտի ղրկուի իրեն վրայ:

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Պաշտօնաբաշխութիւնք. — Խալիլ պէյ Սերաստիոյ կուսակալ և Ալի էֆէնտի Նաֆայի գայմագամ անուանեցան:

Աստիճանք. — Սև Ծոփու և Միջերկրականի ամրութեանց քննիչ Ասաֆ փաշայի Միւշիբուլթեան և Մէարիֆի ժողովոյ նախորդ անգամ՝ Յարութիւն էֆ. Սարաֆեանի իւլայի Բ. աստիճանները տրուեցան:

— Արհեստից չքաղրամ տրուեցաւ Կայս. Ֆէսի գործարանին վարպետներէն Արիս, Դուկաս, Մարտիրոս, Մէհմէտ և Թահիր աղաներու:

— Պարսից Շահը Առիւծու և Արեգական Գ. աստիճանը նուիրած է Թէմպէքի ընկերութեան տնօրէնի օգնական և ընդհանուր քարտուղար Տէվլէթ էֆի:

— Նեոլոյոս լրագրոյ արտօնատիրոջ արտօնութիւն տրուած է վեց երեսէ բաղկացած յունարէն երեքաբաթաթերթ մը հրատարակել:

— Ճիման անուն պարսկերէն թերթ մը հրատարակելու արտօնութիւն խնդրած է Ախթեր լրագրոյ առաջին խմբագիրը:

— Պենկազիի սովելոց համար Սպարապետութիւնը 2000 պարկ ալիւր գնեց վսեմ. Աբիկ էֆէնտի Ունճեանէ, օխան 35 փարայէն: Աբիկ էֆէնտի այս առթիւ 100 պարկ ալիւր նուիրած է նոյն սովելոց:

— Բաղէշի կինճ գաւառակին ու չըրջակայից մէջ դատարաններ պիտի հաստատուին:

— Երզնկայի նախորդ արկղակալներէն Գէորգ ու Յովհաննէս էֆէնտիք իբր ոճրագործ դատապարտուած էին: Պետական Խորհրդոյ վճռաբեկ ատեանն այդ վճիռը բեկած լինելով, նահանգին Խտարէի ժողովոյն մէջ դարձեալ պիտի դատուին:

— Նոյնպէս պիտի դատուի Դերջանի նախորդ արկղակալ Մկրտիչ էֆէնտի, որ 48 հազար զրշ. իւրացուցած է կ'ըսուի:

— Բաղէշ զրկուեցան հեռագրական գործիներ՝ Համիտյէ հեծեղաքնոց հետ հաղորդակցութիւն հաստատելու համար:

— Կայս. կառավարութիւնն արտօններ է Հայ-Հռոմէականաց Պատրիարքարանը՝ 1000 ոսկւոյ վիճակահանութիւն մը կազմակերպել, Բերայի նորակառոյց վարժարանն ամբողջացնելու համար:

— Պրուսայի շերամաբուծական վարժարանին համար նոր շէնք մը պիտի կառուցուի:

— Սելանիկ-Տէտե-Աղաճ երկաթուղւոյն արտօնութեան Կայս. Ֆէրմանը յանձնուեցաւ Նազարէթ էֆէնտիի, ներկայացուցիչ արտօնատէր Պ. Ռընէ Պօտուի:

— Անգլիոյ Արտաքին գործոց նախարար Լորտ Ռոզպէրիի մայր՝ Քլիվլենտի դքսուհին չորեքշաբթի մեկնեցաւ մայրաքաղաքէս Աթէնքի ճամբով:

— Հնտախտը կը շարունակէ տարածուիլ Եւրոպոյ արեւելեան կողմը. արեւմտեան կողմէն անհետացած է: Հունգարիոյ և Սերպիոյ մէջ կը շարունակէ տակաւին, ինչպէս նաեւ Ռուսիոյ մէջ շատ ցանցառ կերպիւ: Պարսկաստանի մէջ նորէն սկսած է սաստկապէս ճարակիլ: Տրապիզոն, Կարին, Բաքերդ, Խոնուս, Դերջան, Երզնկա և Վան բոլորովին վարակեալ են և օրական քանի մը տասնեակ մարդիկ զոհ կուտան: Տրապիզոնի մէջ ձրի թէյարան բացուած է:

— Պրուսայի մէջ խոզակի և մետաքսի գիները բաւական բարձրացեր են:

— Պենկազիի սովելու պատճառաւ հոն ներածուած արմուիք ու ընդեղէնք մաքսատուրքէ ազատ պիտի մնան:

— Կարնոյ մէջ անցեալ չարթու տեղացած ձեան բարձրութիւնը մինչև մէկ կանգունի հասեր է:

— Հայկալի երկրագործական քննիչ և տեղւոյն երկրագործական վարժարանին տնօրէն անուանուած է Մելքոն էֆ. Սուքիասեան:

ՀԵՆՐԻԽ ՊԵՏԱՆԼՕՅԻ

ԼԻՆՀԱՐԴ ԵՒ ԳԵՐՏՐՈՒԴ ԹԱՐԳՄԱՆԵՑ

Խորեհ Ծ. Վարդապետ Ստեփանե

Զուիցերիացի բազմահոշակ մանկավարժ Հ. Բէստաւոցցիի սոյն նշանաւոր վէպն, որով նոր մանկավարժութեան հիմը դրած է, հրատարակուած է ի նըպաստ Ս. յնթապի Վարդանեան կրթարանին և կը ծախուի ի Գին 4 զրուշ:

Ա Ր Ժ Է Ք Դ Ե Ր Ա Մ Ո Ց

Օրմ. լիբան 100 զրշ.էն

Մէշիտէ	107	Վ. Եջնոց	104
Քառորդ մէշիտ	106 40	Բուսից բօլ	90 15
Մանր մէշիտ	102 20	Նաւալէն	87 35
Մէթալիք	99	Գրիմից	51 20
Հինգնոց	101	Անգլ. լիբան	110 24

Մանէթ թղթադրամ 9 17

Գօնալիտ	23 27	Բուս. երկ.	89 1/2
Թափիլ. Օրմ.	82 30	Թափիլէ	20

ԱՌ ՎԱՂԱՍՏԵՐԻԿ ՍՈՒՈՆ ՍԻՋՈԹԱՔԻՍ

ԵՂԵՐԳ(1)

Ա.

Ո՛հ, ինչպէս դու այլալաժ ես, աւա՛ղ, հազիւ քեզ ճանչեմ,

Եւ տեսնելով զքեզ այնպէս ես կարծեմ,

Որ անգուարթ մեր կենաց վրայ ծիծաղելով բովանդակ՝

Դէմքիդ վրայ մեռեալ ծերի հագար կնճռոտ մի դիմակ:

Ո՛հ, է երեսդ զուարթագեղ և իբր մեղր քաղցրաբեր,

Որ(2) Նարգիսեան հին առասպելն ինձ երբեմն կը յիշէր:

Ի՞նչպէս վշտին արտայայտումն դէմքին վրայ սիրեալ է,

Եւ իբր Հերմէս(3) Բրաքսիթէլեան, Ուրուականի փոխուած է:

Ի՞նչպէս որթն գեղատղիւղ կը չորնայ և կը թափի,

Ի՞նչպէս հովին մի փշմանէն սիրուն այն վարդն անկանի,

Ի՞նչպէս և այն ճերմակակերտ ծաղկազգեստուն կորընչի,

Ձոր կը կրէ չընորհազարդ և ծանրակաց նշենի:

Բ.

Կ'ողբամք զվարդն, որ թատուենին, նոյնպէս նաև նշենին,
Սակայն ի զո՛ւր մեք որոնեմք գաղտնիքն իրենց վախճանին...

Թէ սոցա վրայ խուզարկութիւնն մեզ անպտուղ կ'երևի,

Ձէ՞ յիմար նա, որ կ'որոնէ գաղտնիքն մարդոյ վախճանին:

Դու կ'աշխատիս ուսնիլ, ինչո՞ւ կ'ապրիս, նեղուիս և՛ մեռնիս,

Մինչ որոնես ճշմարտութիւնն՝ ի դուռն մահու կը հասնիս,

Մինչ կը փութաս ի խուզարկել զԱնտեսնելին մարդկանէ,

Մահուան անգութ մանգաղն ըզքեզ անմիջապէս կ'արգիլէ:

Մահկանացու, մի՛ որոներ զեւս յանել փողոցին,

Պարզ դերասան մ'ես աշխարհի լայնատարած թատրոնին,

Անգիտաբար խաղաս դերն, զոր յառաջդիմել կը կոչեն,

Այլ լինիս կոյր մի խաղալիք անծանօթ մէկ Հեղինակէն:

Գ.

Ստէպ դիւցազն և ըմբիշ կը տեսնես դու զարմանքով,

Որ կուռելէ դեռ յառաջ յերկիր տապաստ անկանին,

Ստէպ պտուղն դեռ տրհաս կը թօթափի վար չուտով,

Նոյնպէս և մարդ մեռանի չը հասած յիւր ծերութիւն:

Սա քեզ գրգռէ, սա անիրաւ մի գործ առ քեզ կը թուի,

Սակայն հա՛րկ է որ բնութեան օրէնքն այսպէս կատարի...

Յարգէ՛ դու կամքն ամենիմաստուն Օրէնդարին գերագոյն,

Որովհետեւ անխուզելի են կամք Նորա բարձրագոյն:

Դ.

Սիրուն Սօլօն, արտասուեցի, լացի քու մահն դառնապէս,

Եւ քու վիճակն ես ողբացի համայնից հետ լիապէս,

Ձի թողուցի՛ր դու զայս աշխարհ մէջն այնպիսի հասակի

Ուր կեանքն է քաղցր, նոյն իսկ համայն իւր վշտերով դառնալի:

Որդ՝ ծաղիկներ բերէք ինձ, որ պսակ հիւսեմ մանկութեան,

Անմեղութեան, վայելչութեան, ւ՛աղնուական բնութեան,

Որով Մահն իսկ պիտի լինի աւելի ևս գեղանի,

Դագաղն նուազ սոսկալի և գերեզմանն բերկրալի:

Ստուգիւ նա պիտի լինի բերկրալի և լուսապսակ,

Ձի իբր հիւր պիտ' ունենայ, աւա՛ղ, քեզ պէս մէկ հրեշտակ:

Թարգմանեց

ՍԹԻԼՅՕՆ ԲԻԹԱՔԻՍ

Պ. Խ. ԹԵՐԶԵԱՆ

Տեառնք Յունաց Մուսեոնին Չմիւսնիոյ

(1) Կը հրատարակեմք՝ իբրեւ ճաշակ մը յունական բանաստեղծութեան:

Ծ. ԽՄԲ.

(2) Նարգէս՝, ըստ դիցաբանութեան, այնքան գեղեցիկ էր, որ մէկ լճի մէջ իւր դէմքը հայելու ժամանակ, ինքն իւր գեղեցկութեան սիրահարեցաւ և այդ արտասովոր սիրով մեռաւ:

(3) Հանգուցեալ երիտասարդը չատ նմանութիւն ունէր Բրաքսիթէլեան հոյակապ արձանին, որ կը ներկայէ զՀերմէսն, և որ գտնուած է Պէղոպոնէսի Ողիմպիոյ մէջ, և իբր Յունաց Արու բարձրագոյն գեղեցկութեան անձնաւորութիւն յարգուած է:

ԱՇԽԱՐՀԻ ՇՈՒՐՁԸ

Ովկիանոսի Դիւցազն մը. — Անցեալներն Ամերիկացի մը Նիւ-Եօրքէ նաւակ նստելով ճամբայ ելած և հասած է Սպանիոյ Շօէլուա նաւահանգիստը: Եւրոպական լրագիրներէ ոմանք, Քրիստոսփոր Գոլոմպոսէ աւելի յանդուգն եղող այս ճամբորդին ուղղւորութեան պարագայները գրած ժամանակ, հրատարակած էին նաև յիշեալին գրած ճամբորդական պատմութիւնը, որուն հետաքրքրական մասերը թարգմանելով կը ներկայացնեմք մեր ընթերցողաց:

«Այս մեծ ճամբորդութեան համար ընտրած նաւակս այնչափ փոքր էր, որ Նիւ-Եօրքէ ճամբայ ելնելու առեմն աւան մարդ՝ ինձ համար՝ «տսիկա անպատճառ խելքը կորսուեցուցած լինելու է» կ'ըսէր: այսու հանդերձ այդ խօսքերէ և ոչ միոյն կարևորութիւն տուի. քանի մը ամսուան պաշարը նաւակիս երկու ծայրերը գտնուած դարաններուն մէջ տեղաւորեցի, փոքրիկ առագաստս բացի և ճամբայ ելայ: Հարկ չկայ բացատրելու, թէ որչա՞փ վտանգաւոր է Ատլանտեանի ճամբան. ճամբայ մը որու վրայ երթեկեկելու համար, այս յառաջդիմութեան դարու ամէնէ մեծ, ամէնէ աւելի կատարելագործեալ նաւերն անգամ ստէպ համարձակութեան կը կարօտին: Երևակայեցէք, այդ ահագին նաւերու քով՝ կաղնիի կեղևի մը չափ անգամ կարևորութիւն չունեցող նաւակս ի՞նչպէս և ո՞ր աստիճանի խաղալիք կը լինի Ովկիանոսի այն կատաղի ալեաց, որոց ամենափոքրն առ նուազն 8-10 մեթր բարձրութիւն ունի: Նաւակիս կեդրոնը միշտ ջրով կը լեցուէր. բարեբաղդաբար երկու կողմը գտնուած դարաններն ու պզտիկ ամպարանոցները, զայն ընկղմելու վտանգէն կ'ազատէին: Ես ալ, ահագին սպունգ մ'առած, անդադար այդ ջրերը կը պարպէի:

Քանի մ'օր այս կերպով ճամբորդելէ յետոյ, պատահեցայ թղթատար չոգենաւներու որք իմ վտանգալի կայուածութիւն տեսնելով, զիս ազատել ուզեցին. սակայն մերժեցի անոնց օգնութիւնը, որովհետեւ նախամեծար կը համարէի մինչև վերջը կոհակներու հետ կուռիլ կամ խեղդուիլ, քան թէ ուրիշներու յաւիտեան երախտապարտ մնալ անոր համար որ կեանքս ազատած են:

Օգոստոսի 1ին նաւակս մեծ դժուարութեամբ ազատեցի ճամբուս վրայ գտնուող կաղնիի ահագին ճիւղէ մը, զոր վայրագ ալիքները իմ վրայ նետելու կը ջանային:

Սեպտեմբեր 19ին 20-30 կէտ ձկանց հանդիպեցայ, որոնք ճիւղ իմ նաւակիս ուղղութեան կը հետեւէին. արդարև

չառ երկիրաւորիթ էր այս, բայց Աստուծով այդ վտանգն ալ անցուցի:

Վերջապէս նոյն ամսոյ 25ին յաջողեցայ Փորթուկալի ծովեզրը տեսնել և առ այս շատ ուրախանայ, սակայն պահակ շոգենաւէն երեք ատրճացակ պարպուեցաւ դէպ ի նաւակս, և ես ստիպուեցայ կանգ առնուլ, և իմ ո՛վ լինելս հասկըցնելէ յետոյ՝ արտօնութիւն ստացայ ցամաքին մերձենալու: Վերջապէս ծովեզրերը քերելով հասայ Հօէլուայի շրջակայքը, ուր Սպանիացի նաւավարներ նոյն նաւահանգստէն ներս առին իմ նաւակը:

ՅՈՎՀ. Մ. ԱԶՆԱԻՌԵԱՆ

ԱՐԱՐԱՅԻՆ ԵՒ ԻՐ ԶԱՄԵԿԸ

Անապատի խեղճ Արարներէն մին հիւսնէր և գեղեցկատեսիլ զամբիկ մ'ունէր, իւր ամբողջ հարստութիւնն երկրի վերայ: Այդ կողմերու գաղղիական հիւսպատուր կ'ուզէ գնել զայն, գտնելով արժանի միայն իւր վեհափառ տիրոջ՝ Լուդովիկոս ժ. Բ. ին:

Արարացին՝ թէ և յետին խեղճութեան հասած՝ կը դժկամակի ձեռքէ հանել իւր այդ սրտի հատոր ստացուածքը, և երկար ժամանակ վարանելէ յետոյ՝ վերջապէս կը հաւանի, փոխարէն մեծ գին պահանջելով: Հիւսպատոսն այդ պահանջումէն սարսափահար, կը հրաժարի ձին գնելու գաղափարէն, և արքունեաց կը գրէ եղելութիւնը: Լուդովիկոս իսկոյն կը հրամայէ ձեռք անցնել այդ պեղատուր, փոխարէն ինչ գումար որ կը պահանջուի:

Հիւսպատոսը շուտով կը կանչէ ձիու տէրը և կը համբէ նորա պահանջած գումարը: Արարացին՝ պատառատուն գըլգըլկով ծածկուած՝ երկվարէն կ'իջնէ և կը դիտէ ոսկոյ կոյտը. ապա արգահատալից աչերը կը սեւեռէ անասնոյն վերայ, կը հառաչէ և կը խօսի այսպէս.

«Փոխել գրեզ այս մետաղի հետ, և տա՛լ Եւրոպացւոց, որ գրեզ կուպեն, ծեծեն և թշուառացնեն. ո՛չ, ո՛չ, եկ ինձ հետ, գողտրիկ նազելիս, եղիր իմ և որդւոցս ուրախութիւնը: Եւ ահա՛ կը ցատկէ իւր սիրական նիւթիւն վրայ և ակնթարթի մէջ կ'աներևութանայ, մինչ ապշած հանդիսականք նորա ետեւ քարճրացող փուշոյ ամպը կը դիտէին մեծ զարմացմամբ:

Ա. ՊՈԼՈՆ

ՇԱՐ

ՀԱՅ ԿԵՆ ՍԱԳՐՈՒԹԵԱՆՑ

Ժ.

ՔԻԹԱՊՃԻ—ՄԱՐԳԱՐ

(Շար. Գալստիոյ քիւնք)

Մարգարայ ծուխերուն մէջ գլխաւոր տեղը կը բռնեն ժամանակին գրոց ու բրոց աշակերտներն: Աստիճէ են Հին-Նախիջևանցի Աւագ-Սարկաւագ Գրիգոր Տէր Աւագեանց, Աստրախանայ լեզուագէտ Թովմաս քահ. Նազարեանց, Տիրացու Յովսէփ Տէր Յովակիմեան Օրբելի՝ աշակերտ Աւագարեանց Ճեմարանի և որ յետոյ քահանայ ձեռնադրուած է միեւնոյն անուամբ:

1882 թուականին տեսայ ի Տփլիս սոյն ծերունազարդ քահանայն՝ ի տան Տիկին Մագթաղինէ Յ. Բէհպուրեանց (ծնեալ Տատեան): Տէր-Յովսէփ կրթեալ երկսեռ զաւակներ ունի. մասնաւոր վարժարան ունեցած է, ուր երբեմն կը դասախօսէին ընտրելազոյն ուսուցիչներ, յորս կը գտնուէր նաեւ ուսումնապետ Գարեգին Մուրատեանց (Ամեն. Մելքիսեդէկ սրբազան):

Տէր-Յովսէփ ունի հրատարակած քըսանի մօտ գրական և դատական երկասիրութիւններ, որոց մէջ մեծ սպառում ունեցած է Համառօտութիւն սրբազան պատմութեան գիրքը:

Մարգարայ տարաբնակ Հայոց ծուխերուն մէջ՝ իւր յատուկ տեղն ունէր Պաղտատար Մետրապօլիտ Հասան Զաւլաբեանց ի Շուշի, ինչպէս Աստրախանայ առաջնորդ Յովհաննէս Արքեպիսկոպոս, Յովհաննէս Եղիազարեան, Սիմէօն Աղայեանց, և այլն:

Բայ ի ասոնցմէ, յիշմիածին, յԱստարիան, ի Շուշի, ի Նոր-Նախիջևան, ի Տփլիս, ի Բեդրսպուրկ, ի Մոսկուա, և այլ տեղեր, Հայ տպարանատեարք յարարեութիւն ունէին Մարգարայ հետ, որուն մեծաքանակ կը զրկէին իրենց տըպած գրքերէն:

Մարգարայ գրատան մէջ շատ հին գրքեր կը տեսնուէին մինչեւ վերջը:

Տեյեմարայ անդրանիկ թարգմանիչն երեւանցի մ'է, պարոն Մարգար Զաքարիա խօսենց, որ 1794 ին ըրած և տըպած է այդ թարգմանութիւնը, և ամենէն առաջ փութացած է յղել մի քանի օրինակ Քիթապճի-Մարգարին:

Փոքրիկ գաղափար մը տալու համար յառաջ կը բերեմք զանազան տեղեր տըպուած մի քանի գրքերու անուններ, որոց ամենն ալ ժամանակին եկած են ի Պոլիս, և վաճառուած Մարգարայ գրատունէն:

Նախ յառաջ կը բերեմք ի Բեդրսպուրկ տպուածները:

Ներսէս Շնորհալոյ (Կալայեցի) Ընդհանրական, 1788. ի տպարանի Խալդարեանց Խօջամալի որդի պարոն Գրիգորին (1):

Աստուածաշունչ գիրք հնոց և նորոց Կտակարանաց, Հարակարգութեամբ նախնեացն մերոց և ճշմարտասիրաց թարգմանչաց. Տպ. 1817:

Գիրք որ կոչի բաճալի գիտութեան, թարգ. Մովսիս Սարաֆեան, Տպ. 1788: Ժամագիրք, տպագր. Զուղայեցի Խալդարեանց Խօջամալի որդի Պ. Գրիգորի, Տպ. 1783:

Ժամագիրք կարճառօտ, նոյն տպագր. 1787:

Աստուածադերս Ղազարոս Կաթողիկոսի. ծախիւք Յովհաննէս վարդապետի Նոր-Զուղայեցւոյ, նոյն տպարան. 1786:

Գիրք որ կոչի Շախիդ լեզուագիտութեան, նոյն տպարանատիրոջ աշխատասիրութիւն. Տպ. 1787:

Աւետարան ճաշու. «տպագրեցեալ արդեամբք և ծախիւք Նոր Զուղայեցի Խօջամիսնապետն ի Քրիստոս հանգուցեալ Աղամալի դուստր բարեպաշտուհի Սովիայ տիկնոջ: Յամի տեսուն 1786, փետրուարի 5, իսկ ի թուականութեան Հայոց ՌՄԼԶ. նոյն տպարան:

Տօնացոյց. «աշխատասիրութեամբ տեսուն Սիմէօն՝ հոգեւոյս կաթողիկոսի սուրբ Աթոռոյն Լէվիածին. յամի տեսուն 1786 օգոստ. 24. իսկ ի թուականութեան Հայոց ՌՄԼԶ»: Նոյն տպարան:

Պատմութիւն Սուրբ Գրոց. «Արարեալ համառօտ հարցմամբք և պատասխանեօք, յաղագս դեռահասակ ման-

(1) Սա՛ Նադրաշի ժամանակ Նոր-Զուղայէն ի Նիքիկս պանդխտած է: Անդստին ի մանկութենէ փափաք կը տածէ եղբւր հայ տպարանի մը հաստատութեան: Սոյն իղճը պսակուելու համար շնորհատանէն ի Լոնտոն կ'երթայ, և անդ տասնեակ երկար տարիներ առաջադրեալ գործն ուսումնասիրելով, հուսկ ուրեմն գրամական մեծ զոհողութիւնով կը յաջողի գնել հայկական երեք տեսակ տառերու հայրեր և մայրեր ինչպէս նաև նոյն ժամանակի մամուլէն հատմը, և առնելով զայնո՛ր կը փոխադրէ ի Բեդրսպուրկ, և կը հիմնէ իւր անուամբը հայկապ տպարան մը: Այս միջոցին երկայնարազուկ Յովսէփ Արքեպիսկոպոս Արղւթեանց ալ վիճակաւոր գոլով, սա ևս մի և նոյն փափաքանօք տողորեալ՝ ոչ նուազ կ'աշխատի, որ յիշեալ տպարանն հետզհետէ կատարելագործութեան հասնի, ուստի առ այս՝ Լոնտոնէն յատուկ մասնագէտ արհեստաւորներ կը հրաւիրեն ի Բեդրսպուրկ՝ յիշեալ տպարանն աւելի հաստատ հիման վրայ դնելու համար:

Ահա՛ այս տպարանն է որ յետոյ ի Նոր-Նախիջևան փոխադրուած է:

կանց : Թարգմանեալ ի Ռուսաց լեզուէ ի հայ բարբառ ի պարոն Յարութիւնէ Դաւթեան Չուղայեցոյ : 1785 : «Առ ի ընդ զպարսպ տեղիս՝ եղաք բան ինչ յաղագս իրաւանց : Թարգմանեալ ի յանգլիացոց լեզուէ ի հայ բարբառ , ի պարոն Գրիգորէ Խաղարեանց կոչեցելոյ » :

Յիսուս Որդի . նոյն տպագր . 1785 :

Օրացոյց . նոյն տպագր . 1786 :

Գաւառաբնակ հաւատոյ եկեղեցւոյ Հայաստանեայց . Թարգմանեցեալ ի հայկական լեզուէ ի լատին բարբառ ի Յոհաննիսէ Սկրոգէրեանէ գերմանացոյ , և արտահանեալ ի Գանձ Որամեան կոչեցեալ գրքոյն . աշխատասիրութիւն նոյն տպարանատիրոջ :

Աղօրք տեառն Ներսիսի Հայոց կաթողիկոսի . Թարգմանեցեալ ի հայկական լեզուէ ի ռուսաց բարբառ . 1786 :

Դրուստ պատմագրաբար ի յատուածահրաւեր փոխումն . . . Տեառն Ներսիսի կրպեցոց . . . ի Ներսիսէ Լամբրոնացոյ : Տպագրեալ հրամանաւ ծայրագոյն նուիրակի Ռուսաց երկրի տեառն Յովսէփայ արքեպիսկոպոսի Յամի տեառն 1788 ի Մայիսի 1 :

Դիրք որ կոչի վեմ գայթակղութեան . Թարգմանեցեալ ի Յունաց լեզուէ ի Հայո ի Կ. Պոլիս , յուժնէ բանասիրէ , 1786 :

Սկզբունք քաղաքական ուսմանց 1785 :

Քառեակ բանահիսուքիւնք ի հանդէս Թաղման տեառն Յովակիմայ եղիազարեանց . 1826 :

Արձանագրութիւնք . 1828 :

Հայկազնեան լեզուի նախակրթութեան գիրք . « Յորում համառօտութեան բացատրին սկզբունք գլխաւոր գիտութեանց , աշխատասիրութեամբ Աղեքսանդր Խուզարաշեան : Տպագրեալ ի նոր գործարանի աշխատասիրողի գրոցս . 1838 » :

Յաղագս Ռուսմեարանին Հայոց որ ի Մոսկով (1) կայսերական հրամանաւ

(1) Մեր վարժարանաց գլխաւորներուն մէջ պոկաս չեն եղած յարակից տպարաններ : Այսպէս՝ Մոսկովայի Լազարեան Համալսարանը , Կալկաթայի Մարգարիտական ձեմարանը , Տիփսիսի Ներսիսեան Ուսումնարանը , Աստրախանի Աղապապեան վարժարանը , Էջմիածնայ Հոգեւորանոցը , Նոր-Ջուղայու Ամենափրկչեանը , Նոր-Նախիջևանու Ս . Խաչ վանքը , Թէոդոսիոյ Ղալիպեանը , Երուսաղիմայ Ժառանգաւորաց դպրոցը , Իզմիրի Մեսրոպեանը , Արմաշու Գաբրիէլեանը , Իւսկիւտարու ձեմարանը , Ազգ. Հիւանդանոցի Ս . Փրկչեան Որբանոցը , և Երջիսի Ժամանակներս Խաղաղի Շահնազարեան կրթարանը ունեցած են իրենց ուրոյն տպարանները : Շահնազարեան տպարանէն ի լոյս ընծայուած են ի մէջ այլոց , հոգեւոյն Շահնազարեան Կարապետ վարդապետին Ռուսմի Բրիստոնական : Հաւատոյ գիրքը , անուանի հայկաբան Թորոս Նազարեանի Հաւաքածոյքը , ևն , ևայլն :

Հաստատեալ , ի տպարանի Յովսէփ Յովհաննիսեանի . 1827 :

Բան առ հայկազնեայ քրիստոնեայս . ռուսերէնէ Թարգ . ի Յովսէփ Ս . Յոհաննիսեանէ . նոյն տպարան . 1816-ՌՄԿԷ :

Բանահիսուքիւնք . « ի հանդիսի սգալից Թաղման հանգուցեալ երջանկայիշատակ Տեառն Յովակիմայ եղիազարեանց ասացեալ , և այժմ յարգահատութիւն բանասիրաց ի լոյս ընծայեալ ի նորատունի ռուսմեարանէ նոյն աստուածազոր տանն եղիազարեանց » . նոյն տպարան . 1826 :

Բարաւնական դիմառնութիւն . « Շարադրեալ ի Մարգար Զաքարեանց Խօջենց Գեղամեանէ , և ի հայկականէ Թարգմանեալ ի Յովսէփ Յոհաննիսեանէ յԱժտերախանցոյ , հրամանաւ մեծաւորաց » : Նոյն տպարան , 1812 :

Ի Մոսկովա տպուած գրքերէն կը յիշեմք հետեւեալները .

Մաղիկ Գիտութեանց , Էջմիածնայ միարան Սերովոյ վարժապետի , 52 պատկերօք . 1819 :

Նախադրուած Վարժութեան , « Բովանդակիչ համառօտ այբբենարանի , հեգ Սաղմոսի , խոստովանութիւն հաւատոյ և ինչ ինչ գիտելեաց քերականութեան . աշխատասիրեալ յուսուցչէ Աղաբաբեան Հայոց ուսումնարանի ի Կարապետէ Պոպովայ , ի պէտս համազգի մանկանց այնր վարժարանի » : 1838 :

Ս . Աւետարան ըստ մատթէոսի , ըստ հարազատ նախնի Թարգմանութեան , հանդերձ հաւատարիմ բացատրութեամբ ի հասարակաց լեզուի » . 1831 :

Աւետարանի գորութիւն . 1830 :

Նոր Կտակարան , վկայութիւններով , Արարատեան լեզուաւ . 1834 :

Նոր Կտակարան , վկայութիւններով , գրաբառ և Արարատեան լեզուաւ . 1834 :

Սկզբունք քրիստոնեական վարդապետութեան . 1833 :

Քննութիւն (համառօտ) Քրիստոնէական հաւատոյ , ևայլն . 1831 :

Հռչակաւոր աղօրք Ներսիսի Ս . Կաթողիկոսի հայոց , տպագրեալ երկուստան լեզուօք . 1830 :

Նորահիւս Էֆիմեքս . 1831 :

Պատասխանիք առ անիրաւ գրադրութիւնս իմաստակիր ուրումն ընդդէմ նոր Բերականութեան գրաբառ լեզուիս Հայոց տպելոյ աստ ի նախընթաց ամի : Տպագրեալ ի 1828 ամի , ի գործարանի Օգոստեայ Սիմէնի :

Յայտարարութիւն Յովակիմայ եղիազարեան , առ լուսաւորչարօն ազգակիցս իւր ի սակս եղիազարեան Համալսարանին Հայոց Մոսկովու : Նոյն տպարան 1826 :

Քերականութիւն գրաբառ լեզուիս Հայոց . ի լոյս ընծայեաց Միքայէլ Մ . վարդապետ Սալանթեան Կ . Պոլսեցի : Նոյն տպարան 1827 :

Սկզբունք քրիստոնեական վարդապետութեան կամ համառօտութիւն սրբազան պատմութեան և կրօնագիտութեան : Նոյն տպարան . 1833 :

Դպրութիւն մանկանց « ի Մանուէլ ծայրագոյն վարդապետէ և յաջորդէ նահանգին Ղրիմու . . . Առաջնորդութեան տեառն Յոհաննու առաքելապատիւ սրբազան արքեպիսկոպոսի Որամեան Ռուսաստանեայց : Նոյն տպարան , 1821 » :

Կտակ « Տեառն մերոյ Բիսուսի Քրիստոսի , Թարգմանեալ ի Ռուսաց լեզուէ ի Հայ բարբառ ի Յովակիմայ Սագինեանց , յաշակերտէ գերահռչակ ձեմարանին տեարց եղիազարեանց : Նոյն տպարան , 1827 » :

Հրահանգք ճարտասանութեան կամ ճառաբանութեան : Յօրինեաց Միքայէլ արհիպիսկոպոս Եակովբեան Սալանթեան Կոստանդնուպօլսեցի , Ասպետ կայսերութեան Ռուսաց , ի պէտս աշակերտաց բարձու դաստաւան ազգալոյս ձեմարանի Լազարեանց : Ի տպ . յիշեալ ձեմարանի . 1836 , ՌՄՁԷ : Ազնուափայլ Աղայ Պետրոսի Իուսուֆեան Զմուռնացոյ , ի Թրեստ բնակելոյ , ի հռչակ բազմադիմի բարերարութեանց նորա առաջգ մեր , ջերմ սիրով նուիրէ զվաստակս զայս հեղինակ Նորին » :

Գործողիւ , Ռաֆինի եղբրերգութիւն , Թարգմանեաց ի Գաղղիական Սարգիս Տիգրանեան Նախիջևանցի : Նոյն տպարան , 1834 :

Գաղափար հայկական վայելչագրութեան : Գծագրեաց Սիմէոն Ս . եանց : Նոյն տպարան 1831 :

Սրբազան պատմութիւն եկեղեցոյ հին և նոր օրինաց : Նոյն տպ . 1832 :

Կարգադրութիւն կայսերական հովանաւորութեամբ պաշտպանեալ Հայկական ձեմարանին Արեւելեան լեզուաց , կառուցելոյ ի Մոսկով քաղաքի ի Տեարց Լազարեանց : Երկու հատոր , Հայ և Ռուս : Նոյն տպ . 1833 :

Կրօնագիտութիւն քրիստոնեական . գրեաց Միքայէլ Մ . վարդապետ Եակովբեան Սալանթեան Կ . Պոլսեցի , միարան և նուիրակ Սրբոյ Էջմիածնի , փոխանորդութեամբ արքեպիսկոպոսի , իսաղակիք ասպետ կայսերութեան Ռուսաց , դաստաւանիչ գրոց , կարգաւոր ձեմարանի , դասատու հայկաբանութեան , փիլիսոփայութեան և աստուածաբանութեան : Նոյն տպարան , 1831 :

Համառօտութիւն սրբազան պատմութեան , հանդերձ համառօտ բառարանի ի հայ լեզուէ ի ռուս , վասն բառից ի նմա պարունակելոյ , ի պէտս հայազգի մանկանց : Աշխատասիրեաց տիրացու Յովսէփ Տէր Յովակիմեան Օրբելի , որ աշակերտեցաւ ի Տեարց Լազարեանց հայկական ձեմարանին արեւելեան լեզուաց ի Մոսկով , 1832 » :

Համառօտ վարդապետութիւն ուղղափառութեան կամ Համառօտութիւն սրբազան պատմութեան և կրօնագիտութեան : Նոյն տպարան , 1833 :

Շարունակելի . Ա . Յ . ԱՅՎԱԶԵԱՆ

ՀԱՐՔ ԳԱՍԱԴԻՆՔԻՆԸ

ՏՊԱԳՐ. ՄԻԶՐԱՆ Յ. ՓԱՓԱԶՅԱՆ
Կ. Պոլիս, Զինպիլկի խան, Թիւ 18, 19, 21